

DE
HEILIGE LUDGERUS

APOSTEL DER SAKSEN

Eerste Bisschop van Munster

PATROON DER PAROCHIALE KERK VAN ZELE

DOOR

J. Bern. HEIRMAN, Priester

GENT

DRUKKERY VAN J. EN H. VANDER SCHELDEN

ONDERSTRAET, 26 — MDCCCLXI

H. LUDGERUS

DE
HEILIGE LUDGERUS

APOSTEL DER SAKSEN

Eerste Bisschop van Munster

PATROON DER PAROCHIALE KERK VAN ZELE

DOOR

J. Bern. HEIRMAN, Priester

GENT

DRUKKERY VAN J. EN H. VANDER SCHELDEN

1 MAERT MDCCCLXI

— *Eigendom der Uitgevers* —

Goedkeuring.

Imprimi potest.

Gandæ 10 Januarii 1861.

J. VAN ACKER, CAN. LIB. CENS.

Den Welcerwaerdigen Heer

CAROLUS JOANNES DE DECKER,

KANONIK, VICARIS GENERAEL,

Aertspriester en Officiael van het Bisdom van Gent,

UIT HOOGACHTING OPGEDRAGEN.

INHOUD EN BLADWYZER.

Voorberigt	3
I. Ouders, geboorte, kinderjaren van Ludgerus.	9
II. Ludgerus ter school te Utrecht en te Jork. . .	16
III. Ludgerus verkondigt het geloof in Vriesland.	20
IV. De Saksen. — Oorlog der Franken met de Saksen. — Ludgerus reist naer Italie . . .	23
V. Ludgerus keert weder uit Italie en wordt tot zielzorger aengesteld in Oost-Vriesland. . .	34
VI. Ludgerus by de Saksen in Westphalen. — Bouwt eene kerk te Mimigardford. — Sticht een klooster te Werden.	41
VII. Ludgerus wordt Bisschop van Munster. — Zyn heilige handel tot aen zyne dood . . .	50
VIII. Ludgerus' heilige dood. — Zyne begrafenis te Werden	63
IX. Eenige mirakelen die na de dood van den heiligen Ludgerus geschied zyn	69
X. Ludgerus wordt onder het getal der Heiligen gesteld.	80
XI. Beknopte geschiedenis der abtdy van Werden.	89
XII. Betrekkingen der abtdy van Werden met de parochie van Zele	97
XIII. Negendaegsche oefeningen ter eere van den heiligen Ludgerus	111
Litanie ter eere van den heiligen Ludgerus	122

VOORBERIGT.

Wy hebben van dit boekje dat wy den lezer aanbieden, vooral een nuttig werk willen maken. Hierom hebben my allen redetwist en lange aenhalingen daer uitgesloten; enkelyk in de laetste hoofdstukken hebben wy geloofd van dezen regel eenigzins te moeten afwyken. Wy zyn echter met veel zorg de geschiedkun-

dige waerheid nagegaen, en al wat ons ongegrond scheen hebben wy verworpen. Men is het niet eens, in het leven van den heiligen Ludgerus, nopens de tydrekening : Wy hebben hierin de *voorafgaende verklaring* der Bollandisten gevolgd. Ziet hier nu de byzonderste bronnen uit welke wy de stoffe van dit boekje geput hebben.

I. *Acta Sanctorum, Tom. III, mensis Martii.* — De Bollandisten geven na eene wydloopige inleiding het leven van den heiligen Ludgerus door Altfridus, derden bisschop van Munster. Altfridus was de neef van onzen heilige, en bekleedde van 855 tot 849 het ambt van bisschop van Munster. Al wat hy verhaelt, heeft hy uit den mond van de leerlingen of van de eigene zusters van Ludgerus vernomen. Volgens alle geschiedschryvers is hy allerge-loofwaerdigst. De nauwkeurigste uitgaef van dit werk, is die van Pertz, in zyne *Monumenta Germaniæ historica, scriptorum vol. II.*

Hierna volgen by de Bollandisten verscheidene aenhangsels, getrokken uit verschillende schriften, waervan twee byzonderlyk dienen vermeld te worden : een Leven van den heiligen Ludgerus, door eenen ongenoemden monnik van Werden die omtrent het jaer 860

schynt geleefd te hebben; het werd in het licht gegeven door Browerus, en wordt by de Bollandisten doorgaens onder den naem van *Acta apud Browerum* vermeld. Vervolgens, een Leven van den heiligen Ludgerus in latynsche rymverzen. De schryver van dit werk, ook een monnik van Werden, is tevens onbekend. Hy schreef omtrent het jaer 1158; zyn schrift werd nooit in zyn geheel in 't licht gegeven.

II. *Leben des heiligen Ludgerus u. s. w. von Peter Wilhelm Behrends. Neuhaldensleben. 1845.*

III. *Der heilige Ludgerus u. s. w. von Louise von Bornstedt. Münster, 1856.*

IV. *Einführung des Christenthums in Münsterland und das Leben des heiligen Ludgerus. Coesfeld, 1841.*

Moge dit werkje den beschermheilige onzer geboorteplaats behagen, en eenig goed onder onze medeburgers stichten!

J. BERN. HEIRMAN.

I.

Ouders. — Geboorte. — Kinderjaren van Ludgerus.

Ludgerus behoorde tot een der voornaemste huizen van Vriesland. Het teeken van den levenden God was over zyn geslacht, en de Voorzienigheid scheen het als by de hand te geleiden om groote zaken door hetzelfde te ver-
rigten.

De Vriczen, een krygshaftig volk van den duitschen stam, bewoonden eerst de kusten der Noordzee. Allengskens waren zy naer het zuiden gezakt, en hadden zich van al het land meester gemaekt tot aen de monding van den Ryn. Vooral hunne vrye onafhankelykheid liefhebbende, verkleefd aen hunnen godendienst en aen hunne zeden, hadden zy met goeden uitslag aen alle aenvallen van andere

volkeren wederstaen. Ecnige engelsaksische priesters hadden in Vriesland het waer geloof beginnen te verkondigen, maer hunne poogingen waren byna vruchteloos gebleven; en men mag zeggen dat op het einde der zevende couw, by de aenkomst van den heiligen Willibrordus, de ware God in Vriesland geene aanbidders vond.

Ten tyde van Radbod, koning der Vriezen, leefde in Vriesland een edelman met name Wirsing. Hoewel nog een heiden, was hy de steun der armen en de beschermvoogd der verdrukten en deed aen iedereen regt. Het bestuer van den koning en van zyne bedienden was onregtvaerdig en wreed. Vele voorname ingezetenen werden ter dood gebragt, of onder ongegronde voorwendsels verbannen, en hunne goederen aengeslagen. Wirsing keurde openlyk deze handelwys af, en hield niet op in de tegenwoordigheid van den koning en van deszelfs bedienden de waerheid voor te staen. De dwingeland hierdoor verbitterd, gaf bevel van hem heimelyk te dooden en zyne goederen verbeurd te verklaren. Doch Wirsing had vele vrienden, en werd aenstonds van de inzigten des konings verwittigd. Om de dood die hem berokkend was te ontgaen, nam hy

de vlugt, en kwam met vrouw en kind eene schuilplaats zoeken op het grondgebied der Franken, waer hy door den hertog Grimoald met achting en liefde werd ontvangen.

De Almogende bediende zich van deze wederwaardigheden om den heidenschen edelman tot den schoot zyner kerk te roepen. Het edelmoedig en regtschape hart van Wirsing opende zich weldra voor de heilzame leering van Christus, en hy ontving het doopsel met geheel zyn huisgezin. Hy voedde zyne kinderen op in de vreeze des Heeren, en na de dood zyner echtgenoot oefende hy de deugd van zuiverheid al de dagen zyns levens.

Intusschen werd koning Radbod ziek, en zag ook zyn ryk allengskens verslappen, en het ryk der Franken dagelyks aengroeijen. Hierom deed hy Wirsing terug roepen, en beloofde van hem in al zyne voormalige regten te herstellen. Deze daerentegen, had liever in vrede in het land der Franken het overige zyner dagen te slyten, en sloeg den voorstel van Radbod af; alleen stond hy aen eene tweede gezantschap toe, dat zyn jongere zoon Thiadgrim hen zou volgen, en in Vriesland van de vaderlyke erve bezit gaen nemen. Deze Thiadgrim moest de vader van Ludgerus worden.

Na de dood van Radbod in 719, en als nu Vriesland meerendeels aen de Franken onderworpen was, keerde Wirsing op het verzoek van Karel, bygenaemd met-den-hamer, met geheel zyn huisgezin naer zyn vaderland terug, om er krachtdadig aen de verspreiding van het Evangelie mede te werken. De heilige Willibrordus, alstoen eerste bisschop van Utrecht, beminde hem zeer, omdat hy een deugdzaam man was, vol van geloof en in groot aanzien by het volk, en omdat hy de deugd van zuiverheid oefende.

Omtrent den tyd dat Wirsing het zachte juk van den Zaligmaker opnam, werd in een oord van Vriesland waer het geloof begon in te dringen, een kristene hopman met name Nothrad door zyne vrouw Adelborga met eene dochter beschonken. De moeder van Nothrad, die eene heidensche was, tegen hare schoondochter verbitterd omdat hy haer niet éenen kleinzoon gaf, beval het kind te dooden, zoo als de wreede wet het toeliet, vooraleer hetzelve de borsten zyner moeder gezogen of het voedsel der menschen gesmaekt had. Een slaef nam het wichtje op om het te gaen verdrinken, en wilde het in een vat met water dompelen; maer het kind stak zyne kleine handjes uit en

wederhield zich aen de boorden van het vat. Eene vrouw die in de nabyheid was, kwam op het erbarmlyk schreijen van het onnoozele schepsel toegelopen, rukte het uit de handen van den slaef, vlugtte er mede naer hare wooning, en bestreek zyne lippen met een weinig zeem; van dan af was het leven haer door de wet gewaerborgd. Het was Liefborga, de moeder van Ludgerus.

Als Liefborga den ouderdom van omtrent twintig jaren bereikt had, werd zy door hare ouders aen Thiadgrim, den zoon van den godvreezenden Wirsing, ten huwelyk gegeven. De twee echtelingen betrokken, volgens sommige schryvers, de vaderlyke burg van Wierum naby Dockum. Daer smaecten zy de stille vreugd van het huiselyke leven, en vonden het waer geluk in den dienst van God. De Heer zegende hun huwelyk met vier kinderen: twee zonen, Ludgerus en Hildegrim, en twee dochters, Mechtildis en Heriburga.

Ludgerus werd omtrent het jaer 744 geboren. Eene gewisse dood bedreigde hem vooraleer hy nog het daglicht zag. Zyn vader Thiadgrim kwam van eene reis terug. Zyne moeder, die in de laetste dagen harer zwangerheid was, liep met overtollige blydschap haren echtge-

noot te gemoet; zy struikelde, en viel op eenen puntachtigen staek die gansch hare zyde doorboorde. Zonder eenig teeken van leven werd zy in de burg terug gebragt, en al de aenwezigen geloofden dat haer laetste uer gekomen was. Doch de Almogende die aen zyne engelen bevolen heeft van ons in al onze wegen te behoeden, waekte over haer en over hare vrucht; tot een ieders verwondering en als van God gewekt kwam zy tot haer zelve, en na weinige dagen bragt zy haer kind zonder eenig letsel ter wereld.

In het huis zyner deugdzame ouders groeide Ludgerus in de vreeze des Heeren op. Het zachtmoedig en liefelyke kind was de roem zyns vaders en de vreugd zyner moeder. Van zyne teerste jaren af zag men de leerzucht en een ernst vol bevalligheid die hem zyn leven lang zyn bygebleven, in zyn hart ontkiemen. Soms bragt hy gansche dagen over met dunne pellen van boomschors, die men voor venster-ruitte gebruikte, te verzamelen, en op wyze van boeken aen elkander te hechten, en vervolgens met eenen strooihalm en eenige vloeistof de werking eens schryvende na te doen; dan bragt hy deze boeken by zyne moeder en verzocht haer dezelve zorgvuldig te bewaren.

Vroeg hem nu deze : « Wat hebt gy zoo heden gedaen , myn kind » ? — « Ik heb geschreven en gelezen », was het antwoord. — « En wie heeft u dit geleerd » ? — « God. »

Ja, kind, het was God die uwe hand geleidde. Het was God, die aen uwe ouders wilde te kennen geven dat gy niet geboren waert om het zweerd uwer vaderen op een slagveld te dragen ; het was God, die u deze leerzucht had ingeboezemd, om dezelve tot de verheerlyking van zynen naem onder de heidenen te doen strekken !

II.

Ludgerus ter school te Utrecht en te Jork.

Om de beschaving aan de Vriezen mede te deelen en het geloof gemakkelyker onder hen te verspreiden, om inlandsche priesters te kweeken die met meer vrucht de zalige leering van Christus zouden verkondigd hebben, had Willibrordus te Utrecht eene kloosterschool gesticht. Deze school was alstoen in vollen bloei onder het bestuer van den heiligen Gregorius die, als priester, met bisschoppelyker volmagt gedurende twee en twintig jaer het bisdom van Utrecht bezorgde. Gregorius leidde met zyne leerlingen een gemeenzamelyk leven, en beminde en bezorgde hen als een goede en getrouwe vader.

Als Ludgerus omtrent veertien jaer oud geworden was, verzocht hy van onder het geleide eens priesters gesteld te worden, die hem

zoude onderwezen hebben. Zyne deugdzame ouders bedankten God over de inzigten van hun kind, en vertrouwden hem aen de zorg van den heiligen Gregorius. Deze ontving den jongeling met vreugd, en had hem om deszelfs deugden en bekwaemheden, yver en leerzucht, boven al zyne leerlingen lief, als eene moeder haren eenigen zoon lief heeft. Onder zyn bestuer nam Ludgerus in wysheid en godvrucht toe, en na twee jaren legde hy het wereldlyk kleet af, om zich aen den geestelyken staet toe te wyden. Hy verbleef op de school van Utrecht gedurende den tyd van acht jaer, en verwierf er zich de vriendschap en de achting van al zyne medescholieren, waervan menigen naderhand als bisschop of als priester het geloof verkondigden, en de innigste liefde zyns meesters. Hy bragt er zynen tyd meest over met het lezen der heilige Schriftuer, en het nadenken op God en op de waerheden van den godsdienst, en muntte welhaest in deze en in de overige wetenschappen uit. Zyn handel in al zyne betrekkingen was vol zachtheid; zyn gelaet hoewel ernstig was steeds minzaam. Hy lachte weinig, was omzigtig in al zyn doen en laten, en toch altyd vriendelyk van aanblik en opgeruimd van gemoed. Hy dacht later

dikwyls met vreugd terug aen zyn verblyf te Utrecht, en aen den heiligen Gregorius, wiens edel gelaet en groote wysheid zoo diepen indruk op hem gemaekt hadden.

Omtrent het jaer 766 kwam een engelsche priester met naem Alubert naer Utrecht zich als geloofsverkondiger aen den heiligen Gregorius voorstellen. Deze, ondervonden hebbende dat hy een deugdzaam en geleerd man voor zich had, zond hem naer Jork terug om hem tot bisschop te laten inwyden, en met hem twee zyner leerlingen, Ludgerus en Siegebod. Engeland was alsdan het land der wetenschappen, en de school van Jork was alom vermaerd; ook hoorde Ludgerus met blydschap de tyding zyner afreis. Hy ontving in Engeland de wyding van diaken, en, wat de grootste lofspraak zyner bekwaemheden is, hy verwierf er de vriendschap van Alcuinus, eenen der grootste geleerden van zynen tyd, die later als raedgever van den keizer Karel-den-Groote zoo vermaerd werd, en die alstoen de school van Jork bestuerde.

Ludgerus keerde in 768, na een jaer verblyf, met zyne reisgezellen weder, maer enkel zoo het scheen, om van zyne ouders en van den heiligen Gregorius oorlof te vragen om

naer Jork terug te varen. Gregorius kon zich moeijelyk van zynen leerling scheiden; hy zag in hem eenen getrouwen dienaer, dien hy van stond af aen in den wyngaerd des Heeren had willen zenden; ook was het niet dan op het dringende verzoek van den jongeling, en op de inwilliging zyner ouders, dat hy in het jaer 770 zyne toestemming gaf.

Ludgerus werd dit mael te Jork met eene ware vreugd ontvangen, want om zyne deugden en kennissen was hy er van iedereen bemind. Nu kon hy naer genoeg zynen drift naer wetenschappen verzadigen, en zich door het oefenen der deugd tot het ambt van geloofsverkondiger bereiden. Drie jaer en half waren sedert zyne wederkomst rustig verlopen, wanneer een gansch onvoorziene toeval hem van zynen leermeester kwam scheiden. Een engelsche edelman werd in eenen twist door een vrieschen koopman gedood, en, zoo als het gebruik bestond, namen al zyne vrienden het wapen om zyn bloed op al wat den naem van Vries droeg, te wreken. Het leven van onzen heilige liep dus gevaer, en Alcuinus die liever te sterven had dan hem eenig leed te zien gebeuren, zond hem heimelyk naer Vriesland terug, en gaf hem eenen diaken met name Putul tot geleide.

III.

Ludgerus verkondigt het geloof in Vriesland.

In al de wetenschappen van dien tyd ervaren, en van eenen kostelyken schat van boeken voorzien, landde Ludgerus in het jaer 77½ gelukkig in zyn vaderland aen, en ging den heiligen Gregorius zyne hulp aanbieden.

Ondertusschen waren nieuwe zendelingen uit Engeland overgekomen om het waer geloof in Vriesland te verspreiden. Doch de Vriezen bleven hardnekkig aen hunne goden verkleefd; van tyd tot tyd liepen zy te wapen, en het bloed der martelaren kwam deze onzalige aerde vruchtbaer maken.

De heilige Liefwin, een engelsehe priester, had steeds met overschrokken moed te Deventer en in den omtrek gepredikt. Nadat de kerk die hy daer gesticht had, door de Vriezen was verwoest en verbrand, werd zy door hem

weder opgebouwd, en na zyne dood den 12 November 773, werd hy in dezelve begraven. Kortens nadien werd de kerk op nieuw door de heidenen verwoest en ten gronde geslecht.

Den 25 van Oogstmaend van het jaer 776 verliet de heilige Gregorius, de geachte leermeester en getrouwe vriend van Ludgerus, deze aerde, om tot een beter vaderland over te gaen. Hy werd opgevolgd door zynen neef, den heiligen Albricus. Deze riep Ludgerus tot zich en zeide hem : « Ludgerus, gy zyt myn welbeminde broeder. Gy weet dat de plaets waer de heilige priester Liefwin tot het einde zyns levens aen het werk des Heeren heeft gearbeid, en waer zyn ligchaem begraven ligt, in eene woesteny is herschapen. Ga, bid ik u, en herbouw de kerk over het graf van den heilige dien wy gekend en bemind hebben. »

Ludgerus begaf zich naer Deventer, maer zocht te vergeefs het ligchaem van den heiligen belyder. Hy begon dus eene kerk te bouwen op de plaets waer hy vermoedde dat het gebeente moest berusten. Reeds had hy den grondsteen gelegd, en de muren begonnen zich te verheffen, wanneer de heilige hem in eenen droom verscheen. « Ludgerus, » zeide hy, « myn beminde broeder, gy doet wel van het

huis des Heeren weder op te regten. Myn lichaem, dat gy gezocht hebt, zult gy vinden aen de westzyde, onder den muer dien gy doet bouwen. » Des anderen dags vond men de heilige overblyfsels op de aangewezenen plaets. Ludgerus deed de grondvesten die men gelegd had weder uitbreken en naer den westkant verplaatsen, zoo dat de kerk over het graf van den heiligen gebouwd werd. Het gesticht werd gelukkig voltrokken, en tot den dienst des Heeren plegtiglyk ingewyd, en God verheerlykte zynen dienaar Liefwin door menigvuldige mirakelen.

Daerna zond Albricus onzen heilige met eenige andere geestelyken, naer verschillende dorpen van het gebied van Utrecht die nog door heidenen bewoond waren. Met vast betrouwen op dezen die aen zyne apostelen beloofd heeft van met hen te zyn tot het einde der eeuwen, nam Ludgerus het ambt van geloofsverkondiger op zich, en moedig ging hy de gevaren tegen welke de zendelingen van alle kanten, en voornamelyk van den kant der Saksen, de naburen der Vriezen, bedreigden; want reeds had Karel-de-Groote met de Saksen genen langdurigen oorlog begonnen, welke deze laetste zoo zeer verbitterde, en al de kristenen als hunne grootste vyanden deed aanzien.

Door zyne zachtaerdigheid wist Ludgerus de gemoederen tot zich te trekken, en zich van iedereen te doen achten en beminnen. In plaats van de leering en de zeden van het volk met geweld tegen te gaen, deed hy langzamerhand aen deze eenvoudige menschen hunne doling begrypen, en wist dan hunne heidensche gewoonten door kristelyke gebruiken te vervangen. Hadden zy ergens eene plaats waer zy aen hunne goden kwamen slagtofferen, hy stichtte er eene kerk waer hy hun den eenigen God leerde vereeren; was het eene bron die zy aen de eene of de andere godheid hadden toegewyd, hy heiligde derzelver wateren met er het doopsel te bedienen. Aldus wierp hy overal de heidensche tempels ten gronde, en het volk liet hem zonder tegenspraek de schatten zyner afgoden over, waeryan twee derde deelen aen de koninglyke schatkamer, en een derde deel aen de kerk van Utrecht werd toegekend. *

Ludgerus had nu den ouderdom van omtrent vier-en-dertig jaer bereikt, en was nog enklyk met de waerdigheid van diaken be-

* Post hæc misit Albricus Ludgerum et cum eo alios servos Dei, ut destruerent fana deorum et varias culturas idolorum in gente Fresonum.... Attulerunt ei thesaurum magnum quem in delubris invenerant. Altfridus Cap. III. ap. Boll. p. 643. E.

kleed. In het jaer 778 reisde hy met den abt Albricus naer Keulen aen den Ryn, waer de aertsbisschop Hildebold genen tot priester, dezen tot bisschop van Utrecht wydde. Vol van den goddelyken zegen, en met eenen nieuwen yver voor het ryk van Christus op aerde bezield, keerden beide naer Utrecht weder.

Nu was voor Ludgerus eene nieuwe en breedere loopbaen geopend. Hy werd door zynen bisschop tot zielzorger aengesteld van geheel de toenmalige Oostergouw van Westvriesland, aldus van geheel den omtrek van Dookum, zyne vermoedelyke geboorteplaats, eene streek die verscheide duizenden inwooners telde, nog grootendeels in de duisternissen des ongeloofs verdoold. Met onvermoeijelyken yver beploegde hy den geestelyken akker aen zyne zorg toevertrouwd. Gedurig rondreizende om het zaed van Gods woord te verspreiden en het onkruid van wangelooft en zedebederf uit te rooijen, zocht hy als een goede herder de verdwaelde schapen op, en leidde ze met goedheid naer den schaepstal weder. In alle dorpen bouwde hy kerken, en in sommige plaatsen vergaderde hy eenige godvreezende mannen die er het eerste voorbeeld gaven van het kloosterlyke leven. De heidenen bewonder-

den zyne deugden, en aenhoorden hem met achting en liefde, hy was immers in hun midden geboren, en niemand kende beter dan hy hunne tacl, hunne zeden en gebruiken.

Jaerlyks nogtaus, in den herfst, moest hy naer Utrecht wederkeeren om er het ambt van leermceester uit te oefen. Albricus had immers de school zoo ingerigt, dat hy zelf met drie andere priesters, Adalger, Ludgerus en Thiadbrat, er beurtelings voor drie maenden het bestuer van nam.

Gedurende zyn verblyf te Utrecht was Ludgerus gewoon van in eene bovenplaats der Salvatorskerk te vernachten. Eens verscheen hem daer de heilige Gregorius zyn oude leermeester. « Broeder Ludgerus, » sprak hy, « sta op en volg my. » Ludgerus stond op en volgde hem in eene meer verhevene plaats. Daer begon de heilige parkementen en kleedingstukken voor zich open te strooijen, zeggende : « mack daer hoopen van. » Ludgerus verzamelde het alles in drie afzonderlyke hoopen. Dan zeide hem Gregorius : « verdeel deze dingen wel in het werk des Heeren, en ik zal er u genoeg verzorgen. » Daerna zeggende hy hem met het teeken des Kruises en verdween. Des anderen dags verhaelde Ludgerus aen

eenen heiligen priester met name Marchelmus, wat hem gebeurd was. Deze antwoordde hem, wat ook later de uitslag bevestigd heeft: « de drie hoopen die gy gemaekt hebt, zyn drie volkeren over welke gy eens het bestuer zult hebben. » — « God gave, » hernam onze heilige, « dat ik daer waer God my roept, eenig goed mogte stichten! »

Ondertusschen vergat Ludgerus zyne vrienden in Engeland niet. Alcuinus zond hem een opschrift voor eene nieuwe kerk die hy gesticht had op de plaets waer de heilige Bonifacius de martelkroon ontving; een schoolvriend van Jork zond hem verzen waervan wy hier de vertaling geven. *

* Frater, amore Dei cognato dulcior omni,
Et consanguineis merito pretiosior ipsis,
Ludger amate mihi, Christi te gratia salvet.
Vive tuæ gentis Fresonum clara columna;
Presbyter occiduis laudabilis orbis in oris,
Doctus, et eloquio prudens, et mente profundus,
Ipse gradum meritis ornas et moribus almis:
Ut puer in senibus humili de corde ministras,
Ut germanus agis cunctis æqualibus ævo,
Utque parens pueris vitæ documenta rependis.
In melius crescendo, mei memor esto sacerdos,
In precibusque tuis commendes, quæso, Tonanti,
His brevibus vatem, qui te laudavit in odis;
Cui teretis baculi pro tali cramine donum
Munificus tribuas; fors hæc mercedula vati
Concordat modico. Felix sine fine valet.

Apud Boll.

« Broeder in Christus, dien ik meer be-
min dan myne landgenooten en myne eigene
bloedverwanten, Ludgerus myn boezemvriend,
dat de gratie van Christus u den hemel opene!
Leef lang, en wees voor uwe landgenooten
eene heldere vuerzuil. Geëerde priester op de
westeroevers der wereld, gy zyt geleerd, wel-
sprekend en schrande van begrip, en gy ken-
merkt al uwe voetstappen door uwe verdiens-
ten en uwe uitstekende deugden. Als een een-
voudig en ootmoedig kind komt gy den gry-
saerd ter hulp, gy zyt een broeder voor al wie
van uwe jaren is, en de tedere jeugd bezorgt
gy als de beste vader zou doen. Groei steeds in
deugden aen. Wees my gedachtig, priester des
Allerhoogsten, en beveel aen den Almogende
in uwe gebeden, den dichter die u bezong.
Zend hem ten geschenke eenen wandelstok,
die gaef zal misschien met zyn gedicht overeen-
komstig zyn. Leef gelukkig. »

IV.

De Saksen. — Oorlog der Franken met de de Saksen. —
Ludgerus reist naer Italie.

God zond zynen milden regen over het deel van den wyngaerd dat Ludgerus bewerkte, en reeds begon deze met genoeg overvloedige vruchten van zynen arbeid te plukken, wanneer in 782 een schielijke storm losbrak en zynen oogst kwam vernietigen.

Hier moeten wy een weinig op onze voetstappen terug keeren, om eenen oogslag te werpen op de algemeene geschiedenis, en de gebeurtenissen in aendacht te nemen die 't gevolg van Ludgerus leven moesten bestemmen. *

De Saksen die wy reeds vernoemd heb-

* Zie *La Civilisation chrétienne chez les Francs*, par A. F. Ozanam.

ben, het vreeslykste volk van den duitschen stam, bewoonden in dit tydstip geheel den bodem die zich van de Elbe tot aen den Yssel uitstrekt. Dit land was verdeeld in dry regtsgebieden door eene dubbele ry van palen van elkander gescheiden : Oostphalen ten oosten, Westhalen ten westen, en Engern tusschen beide. Elk dezer deelen had zyn eigen volksbestuer en gehoorzaemde aen zynen eigen overste; maer in geval van algemeenen oorlog kwam het gansche geslacht der Saksen zich rond eenen hopman scharen.

De Saksen hadden hunnen naem ontvangen van een duchtig wapen, een langwerpig mes dat zy *Saks* noemden, en dat altyd aen hunne zyde hing. Aen hunnen geboortegrond waer de asch hunner vaderen rustte verkleefd als aen het leven, was hunne haerdstede hun een heiligdom. Zoo zeer minden zy hunne vrye onafhankelykheid, zoo trotsch waren zy over hunne edele afkomst, dat zy zich zelfs door huwelyksband met geene andere stammen wilden vereenigen, veel min hadden zy onder het juk van eenen vreemden veroveraer het hoofd gebukt. Meer dan alle andere duitsche geslachten waren zy aen hunne goden verknocht : hunne bosschen, hunne waterstroom-

men, hunne velden waren aen dezelve toegewyd. Zy hadden ook priesters die nooit ten stryde trokken, eenen openbaren eeredienst, en geduchte tempels. Voor de vermaerde Hermanzuil slagtofferden zy aen Woden hunnen oppergod de eerstelingen hunner krysgesvangenen. Dit waren hunne afgrysselykste offeranden niet: soms aten zy het slagtoffer onder luidruchtige gezangen, en spysden zich met menschevleesch! Dusdanig was het volk in wiens midden Ludgerus eens zyn leven moest slyten, en dat hy tot de kennis en den dienst van den waren God moest roepen.

De Saksen waren de natuerlyke vyanden der Franken. Zonder ophouden bedreigden zy de grenzen hunner kristene naburen, vernietigden hunne dorpen en kerken door het vuur en het zwaerd. De Franken waren dus genoodzaekt tegen hen oorlog te voeren. Godsdienst en beschaving liepen gevaer zoo lang de Saksen niet bekeerd of overwonnen waren.

Karel-de-Groote, keizer van het Westen en beschermvoogd der kerk, trok in 772 tegen hen te velde om de veiligheid van zyn keizerryk te bevestigen, en zyne vyanden door het zwaerd te dwingen, de zendelingen ongehinderd het geloof in hunne dorpen te laten ver-

kondigen. Deze bloedige en langdurige oorlog was eene kruisvaert; het was een reusachtig tweegevecht tusschen beschaving en barbaerschheid.

Meermaels waren reeds de Saksen overwonnen, meermaels hadden zy den Franken houw en trouw gezworen; het verhael hunner bekeering had geheel de kristene wereld verheugd, en zy schenen zich eindelyk na tien jaren vruchtelloozen wederstand aen hun lot te willen gedragen, wanneer in 782 hun heldhaftige aenleider Wittikind op nieuw onder hen verscheen. Zy werden hunne goden en hunne aloude onafhankelykheid indachtig, namen hunne lange messen weder, en versloegen de Franken op de boorden der Wezer. Het was de laetste kryg van het heidendom in Westphalen. Al de geloofsverkondigers die zich door de vlugt niet hadden kunnen redden, werden gemoord, de kerken en bidplaetsen onteerd en verbrand, en de nieuwbekeerden gedwongen hun geloof te verzaken. De opstandelingen drongen tot in Vriesland, rigtten er met dezelfde woede hunne vervolging tegen de kristenen aen, en de Vriczen slagtofferden op nieuw aen hunne aloude goden.

Ludgerus gedwongen zyne kudde en zyn

vaderland te verlaten, vertrok in 784 met zynen broeder Hildegrim naar Rome, in afwachting naar betere tyden. Zy werden met veel vriendschap ontvangen door den paus Adrianus-den-eerste, die hun moed en troost in het harte sprak en eenen kostbaren schat van heilige relikwien ten geschenke gaf. Zy hielden zich echter niet lang te Rome op, maer begaven zich naar het klooster van den heiligen Benedictus op den Cassinoberg, dat alstoen door Theodemarus een bloedverwant van Ludgerus bestuerd werd. Daer verbleven zy twee jaer en half zich geheel aen de regeltucht onderwerpende, en zich toeleggende op de studie der kerkelyke wetenschappen. Ludgerus was immers van zin van op zyne vaderlyke erfgoederen een monniken-klooster te stichten.

Ondertusschen woedde de oorlog in Duitschland immer voort. Als Karel-de-Groote vernomen had dat de Saksen voor de vierde mael hunne gezworen trouw verbroken hadden, was zyne langmoedigheid ten einde; hy riep ze tot een krygsgeregt. De Saksische edellieden begaven er zich, veroordeelden Wittikind by verstek, en leverden zyne aenhangers over, die allen den zelfden dag ten getalle van vier duizend en vyf honderd ter dood gebragt

werden. Deze schrikkelyke regtdoening ontstak de gemoederen in woede; geheel Saksenland stond op om zyne kinderen te wreken; de oorlog werd zonder genade. Twee jaren lang doorkruiste Karel-de-Groote het land in alle rigtingen, verwoestte de velden, verbrandde de dorpen en sterke plaetsen, en verpletterde de legers der Saksen. Toen hy eindelyk zyne vyanden van krachten uitgeput zag, bood hy hun in 785 den vrede aen. Wittikind legde de wapens af en ontving het heilig doopsel; Westphalen bleef aen Karel onderworpen.

V.

Ludgerus keert weder uit Italie en wordt tot zielzorger aengesteld in Oost-Vriesland.

Nacuwelyks was de vrede gesloten, of eene tweede moeiljykheid deed zich op. De priesterschap der Franken was niet in staet om het evangelie aen de Saksen te verkondigen. Geleerdheid, taekennis en regeltucht ontbraken hun, en de gemoederen waren nog te zeer verbitterd om hen met onderwerping en vertrouwen te aenhooren. Maer de eeuwige wysheid had in alles voorzien. Andere Saksen hadden reeds in Engeland het kruis omhelsd, en te Jork bestond eene talryke school van geloofszendingen. In Vriesland ook had reeds de kerk diepe wortels geschoten en geleerde en heilige priesters gekweekt zoo als Ludgerus.

Dit waren de leermeesters welke God voor de Saksen beschikt had.

Met de Saksen had tevens geheel Oost-Vriesland tusschen de Ems en de Lauwer, de tegenwoordige provincie Groningen en een deel van het koningryk Hanover, zich aen Karel-den-Groote onderworpen en beloofd het kristelyk geloof aen te nemen, indien men hun priesters zond die hunne tale spraken. Ludgerus als van God voorbestemd, werd by zyne terugkomst uit Italic in 787 tot zielzorger van dit gewest aengesteld.

Oost-Vriesland zat nog in de duisternissen en in de schaduwe der dood, als Ludgerus daer aenkwam. Overal vond hy altaren aen afgoden toegewyd, maer nergens trof hy het kruis van den Zaligmaker aen. Hy stelde zich onder de bescherming van dezen die hem als een lam te midden der wolven gezonden had, en met kloeken moed sloeg hy de hand aen het werk. De Vriezen staerden met verwondering op hem; van de deugden welke hy in hun midden uitoefende hadden zy nooit het voorbeeld gezien. Zy kwamen met geestdrift in de dorpen toegelooopen om zyne onderrigtingen te aenhooren, en weldra, door zyne eenvoudige welsprekendheid overhaeld, verbrandden zy

de tempels hunner afgoden, om dezelve door kerken en bidplaetsen, den waren God toegewyd, te vervangen. Zeden en beschaving, heil en zegen kwamen zich op dezen woesten bodem nederzetten.

Op zekeren dag bevond zich Ludgerus in eene burg Helewird genaemd en werd door eene edelvrouw ter maeltyd genoodigd. Terwyl men aen tafel zat, kwam een man met name Bernlef de gasten verlustigen met de heldendaden der voorvaderen en de dapperheid der koningen te zingen. Deze man was sedert drie jaren met volkomen blindheid geslagen. Ludgerus aenzag hem met goedheid, en vroeg of hy aen hem wilde biechten. Op een bevestigend antwoord verzocht hy den blinde om 's anderen dags by hem te komen. Bernlef kwam inderdaed, en ontmoette Ludgerus op weg. Deze stapte van zyn paerd om het by den toom te geleiden, en zy gingen te samen voort. Na dat de heilige priester de biecht van Bernlef gehoord had, legde hy hem een kruisbeeld op de oogen; daarna hield hy zyne hand voor het aengezigt van den blinde en vroeg hem: « Ziet gy iets? » — « Ja, » riep deze met blydschap uit, « ik zie eene hand! » — « Bedank », zeide Ludgerus, « den almogenden God die uwe

oogen geopend heeft.» — Zy trokken voort, en kwamen onder geestelyke gesprekken tot aen eene burg Werfhem genaemd. Ludgerus vroeg eene tweede mael aen Bernlef: « Ziet gy iets? » — Deze noemde aenstonds de burg, en zeide dat hy zeer wel de boomen en al de gebouwen kon onderscheiden. — « Bedank, » hernam Ludgerus, « den almogenden God die u het gezien heeft wedergegeven, en beloof my van voor myne dood aen niemand te zeggen wat er gebeurd is. » — Bernlef beloofde het hem, en zong in het vervolg van de barmhartigheid Gods en van de weldaden des Heeren.

Naby de kusten van Oost-Vriesland lag een eiland, waerschynelyk Helgoland, waer men de noordsche godheid Fosete op eene byzondere wyze vereerde, en dat hierom Foseteland genoemd werd. Dit eiland was een steen van ergernis voor de naburige volkeren. Ludgerus besloot dus van naer hetzelfde over te varen om er den waren godsdienst te gaen verkondigen. Het kruisbeeld in de hand ging hy te scheep, en hief met vertrouwen dees én gene geestelyke zangen aen. « Dat God opsta en zyne vyanden verstrooid worden : en dat zy vlugten voor zyn aenschyn die hem haten. Dat zy verdwynen gelyk de rook verdwynt : gelyk

het was voor het vuer smilt, dat alzoo de boozen vergaen voor Gods aengezigt. » Als hy het eiland naby kwam, zag hy eene zware rookwolk uit hetzelfde opstygen en in de lucht verdwynen. « Ziet, » riep hy uit, « de booze geest die zoo lang dit eiland met duisternis overdekt heeft, neemt de vlugt! » Ily stapte aen land, en had welhaest de voldoening van de altaren en tempels der godin Fosete te zien verbranden, en van de inwoners van het eiland te doopen in eene bron waer zy vroeger niet dan met vrees en stilzwygendheid gingen water putten. * Landricus de zoon des overste van het eiland vergezelde hem by zyne terugreis, en werd priester in Vriesland, waer hy met veel vrucht het woord Gods verkondigde.

Gedurende de afwezigheid van Ludgerus, hadden twee edellieden, Malwin en Eilrad, in Oost-Vriesland eene zamenzwering tegen kerk en staet gesmeed. Op weinige dagen was de opstand algemeen; de geloofszendingen werden verjaegd, de kerken verbrand, en het kruisbeeld ontheiligd. Ludgerus vond zich nogmaels gedwongen van elders eene schuilplaets te zoeken.

* *Destruxit ejusdem Fosetis fana quæ illic fuere constructa, et pro eis Christi fabricavit ecclesiam.*

Altfr. C. IV. ap. Boll. p. 646 E.

Hy gaf eenige onderrigtingen aen den getrouwen Bernlef aen wien hy het gezigt had weder gegeven, bevoel hem de nieuwgeboren kinderen van getrouwe kristene ouders en die in levensgevaer zonden verkeeren, te doopen, en verliet dit ongastvry oord. Bernlef doopte achtien kinderen die allen, ter uitzondering van twee, na hunne geestelyke herboorte deze aerde verlieten om het danklied der engelen in den hemel te gaen zingen. Doch welhaest was de oproer gedempt, en Ludgerus mogt na een jaer afwezigheid naer Oost-Vriesland wederkeeren.

Eens dat onze Heilige zich naby de zee bevond, in cene plaets waer hy op vaderlyken erfgrond eene kerk had gebouwd, zag hy een vreesselyk droomgezicht dat hy in dezer voege aen zyne zuster Heriburga verhaelde. « Ik zag de zon over de zee van ons wegvlugten en allengskens verdwynen; zware wolken die uit den noord-oosten opkwamen vervolgden haer, en overdekten geheel deze streek met dikke duisternissen. Na langen tyd kwam de zon terug, veel kleiner en bleeker dan te voor, en verdreef de duisternissen naer het noorden weder. » — Dit zeggende stortte hy eenen vloed van tranen. Op dit zigt begon zyne zuster ook te weenen, en vroeg hem: « Wat betee-

kent deze droom? » — Ludgerus antwoordde : « de Noordmannen zullen als eene onweerswolk over dit land nedervallen , en wreede vervolgingen en schrikkelyke verwoestingen aenregten ; zoo dat deze schoone streek om onze zonden onbewoonbaer zal worden. Daerna zal de barmhartige God dien geessel van ons wegnemen , en aen zyne kerk den vrede schenken. » — « O , dat God my toch uit de wereld hale , » riep Heriburga uit , « vooraleer deze onheilen ons overkomen ! » — « Zoo zal het niet zyn , » sprak Ludgerus ; « dit alles zal van uwe dagen gebeuren , maer ik zal dezen grouwel niet meer zien. » — Om dien geessel van zyn vaderland af te keeren , wilde Ludgerus het waer geloof aen de Noordmannen gaen verkondigen ; herhaelde malen vroeg hy hiertoe den oorlof aen den keizer , maer Karel-de-Groote weigerde steeds zyne toestemming te geven ; het noorden was alsdan zoo rustig , dat niemand kon gelooven van dien kant iets te vreezen te hebben. Doch wat Ludgerus voorezid had gebeurde. Na de dood van den heiligen belyder had men byna alle jaren de schrikelykste verwoestingen te betreuren ; de kerken werden verbrand ; de kloosters vernietigd en weldra , zegt Altfridus , geleken de volkryke kusten van Vriesland aen eene wildernis.

VI.

Ludgerus by de Saksen in Westphalen. — Bouwt eene kerk te Mimigardeford. — Sticht een klooster te Werden.

In het jaer 791 stierf Bernardus, die in Westphalen sedert de onderwerping der Saksen aen Karel-den-Groote, het geloof verkondigd had. Ter zelve tyd was ook de aertsbisschop van Trier tot een beter leven overgegaen. De keizer wierp de oogen op Ludgerus en bood hem den aertsbisschoppelyken zetel van Trier aen. De ootmoedige priester weigerde eerbiediglyk zeggende: « er zyn vele priesters in dit bisdom geleerder en bekwamer dan ik; myne zending is van aen ruwe en onwetende volkeren het geloof te verkondigen, en indien het den keizer behaegt, zal ik mede

het ambt van zielzorger dat ik in Oost-Vriesland uitoefen, in Saksenland waarnemen. » Deze voorstel beviel aen Karel, want hy had moeijelyk in het ryk der Franken eenen priester gevonden die onder de woeste Saksen had willen gaen leven : Ludgerus kreeg dus, zonder nog met bisschoppelyke waerde bekleed te zyn, het bestuer van een bisdom dat zich over Oost-Vriesland en een groot deel van Westphalen uitstreckte.

Met zyne gemeente groeide ook de yver en de werkzaamheid van Ludgerus aen. Hy verkoos tot zyne gewone verblyfplaats een oord in het midden van Westphalen, Mimigardford of Mimigerneford genaemd, op den regten oever der Aa, eene kleine rivier die zich in de Ems werpt. Daer bouwde hy eene kerk den heiligen Paulus, den grooten apostel der heidenen toegewyd, en een woonhuis of klooster, (*monasterium*, in volkstael *munster*), waer al zyne geestelyken met hem in gemeenschap leefden, en legde aldus den grondsteen der tegenwoordige stad Munster.

Chrodegang, bisschop van Metz, had in 762 voor zich en voor zyne priesters eenen regel geschreven die welhaest in al de bisdommen van het westen werd aengenomen. In

gevolge van dezen regel leidden al de geestelyken der hoofdkerk een gemeenschappelyk leven met den bisschop, woonden met hem onder een dak, zaten aen eene tafel, ontvingen spys en drank en zelfs kleeding uit de gemeene goederen der kerk. Hunne geestelyke en wetenschappelyke oefeningen waren bepaeld en werden in het gemeen verrigt. Zelfs op reis moesten zy zoo veel mogelyk deze gemeenschap onderhouden. De bisschop was voor allen een huisvader, en aen hem, of aen zynen plaatsvervanger gedurende zyne afwezigheid, waren zy in alles onderworpen. Deze inrigting hoewel *munster*, dat is klooster, genaemd, was toch eigenlyk geen klooster, want de leden der gemeente deden geene byzondere belofte, zelfs deze niet van te zamen te wonen. Naer den regel of *Canon* volgens welken zy leefden, werden zy allengskens *kanonik* genaemd, maer onder elkander hadden zy den naem van broeder. * Zonder zorg voor tydelyke goederen, zonder kommer voor onderhoud, konden zy zich geheel aen hunne heilige bediening toewyden, den bisschop in al zyne verrigtingen

* Van deze inrigting die in de 11^e en 12^e eeuw allengskens verviel, heeft de instelling der hedendaegsche kanoniken haren oorsprong ontleend.

ter zyde staen , en daer gaen waer hy hen zond om het woord Gods te verkondigen.

Naer dezen regel had Ludgerus zyn woonhuis te Mimigardford ingerigt, en beyverde zich om in alles een levend voorbeeld voor zyne geestelyken te zyn. Dacna was zyne eerste zorg voor de inrigting eener school om nieuwe priesters aen te kwecken, en door het onderwys der jeugd, godvrucht, zeden en beschaving onder het volk te verspreiden. Hy zelf behield er het bestuer van tot aen zyne dood, en spaerde zich geene moeite om er deugd en wetenschap te doen bloeijen. Dagelyks in den morgen, als hy te Mimigardford aenwezig was, gaf hy zelf het onderwys aen zyne schoolieren, las hun de heilige schrift voor, leerde hun de kerkelyke regeltucht kennen, en onderrigtte hen in al wat hun toekomende toestand vereischte. Zyne zielroerende vermaningen deden zoo veel te meer indruk op de jonge harten, dat hy zelf hen in alles voorging en hun een uitstekend voorbeeld van alle deugden was. Zoo vormde hy zich nieuwe ambtgenooten wier bekwaemheid hy kende, wier deugd hy beproefd had; zoo hervormde hy allengskens de ruwe zeden der Saksen.

Korts na het voltrekken zyner eerste

kerk, bouwde Ludgerus eene tweede, doch kleinere kerk, op den linken oever der Aa, en wydde dezelve de moeder des Zaligmakers, Maria, toe. In verscheide dorpen nog, voornamelyk te Coesfeld en te Billerbeke, bouwde hy kerken en bidplaetsen waer hy eigene priesters acnstelde, en welke hy jaerlyks tot aen zyne dood bezocht, om er het heilig misoffer op te dragen en het woord Gods te verkondigen.

Als Ludgerus nu in de eerste noodwendigheden zyns bisdoms voorzien en hetzelfde regelmatig ingerigt had, begon hy er aen te denken zyn geliefkoosd ontwerp van een monnikenklooster te stichten, ten uitvoer te brengen. Nadat God hem de verwoesting der zeekusten had veropenbaerd, was hy zeer bekommerd om eene bekwame plaets te vinden. Door vasten en bidden smeekte hy den Almogende van hem zynen wil te doen kennen. Twee plaetsen bevielen hem, de eene op den Yssel, de andere op de Erfft, eene kleine rivier die zich niet ver van Dusseldorff in den Ryn ontlost. Eens kwam hy in den zuren winter op laetst genoemde plaets en deed er een kruis opregten. Daer, in den sneeuw nedergeknield, bragt hy den ganschen nacht met bidden over. God verhoorde zyne vurige bede, en deed hem verstaen dat

hy eene plaets, Werden genaemd, voor een klooster had voorbestemd. Ludgerus begaf zich aenstonds naer de plaets die God hem had aangewezen, en bekwam daer eerst door verwisseling tegen vaderlyke erfgoederen, eenen uitgestrekten grond.

In de eerste dagen der lente van het jaer 797 kwam hy naer Werden met eenige priesters en een aental werklieden, om er den grondsteen van kerk en klooster te leggen. Doch de plaets was zoo woest, de grond zoo digt met zware en langstammige boomen bewassen, dat deze die hem vergezelden uitriepen : « Geen mensch is in staet van hier een gebouw te stellen; men ziet hier zelfs den blauwen hemel niet! » — Ludgerus antwoordde hun : « Wat by de menschen onmogelyk is, is by God toch mogelyk », en hy deed eene tent opslaen om te vernachten.

Als de nacht gekomen en alles rondom hem in ruste was, stond Ludgerus op en verliet heimelyk zyne schuilplaets; doch bemerkte hebbende dat een priester hem volgde, keerde hy naer het rustbed weder. Hy vertoefde niet lang of stond weder op en verwyderde zich op nieuw van zyne reisgezellen, doch eene tweede maal zag hy zich van den priester volgen; nu

gebood hy hem van zich neder te leggen en van niet meer op te staen voor het daglicht verschenen was; hy zelf legde zich neder als wilde hy slapen tot aen den morgen. Na eenigen tyd zag de priester die hem reeds twee mael gevolgd had, hem weder opstaen en heimelyk de tent verlaten om wat dieper in het bosch onder eenen boom te gaen nederknielen. Alles was stil; geen blad dat bewoog. Ludgerus bad met vurigheid eenen ruimen tyd, kwam dan met betrouwen op Gods hulp naer de tent terug, denkende dat niemand hem had gezien, en viel welhaest in eenen zachten slaep.

Nauwelyks had hy de oogen gesloten, of zware wolken kwamen den hemel overtrekken. Welhaest barst een afgrysselyk onweer los. Aenhoudende bliksemstralen schenen geheel het woud met vuer en vlam te overgieten; een zware donder rolde zonder tusschenpoozen door de lucht, de rukwind huilde krakend door de boomen; de aerde zuchtte onder het geweld van den storm. Het duerde eenen ruimen tyd lang, en alles werd weder rustig, en de sterren verschenen op nieuw aen den hemel; in de hut was alles ongehinderd.

Als het morgen geworden was, bleef ieder met verwondering staren op de uitwerksels van

het onweder. De reusachtige boomen waren uit den grond gerukt en weggegooid, en de hut bevond zich in het midden eener opene vlakte. Eenige struikgewassen en een enkele boom, deze onder welken de vrome priester had nedergeknield, waren gespaerd. * Ludgerus vergenoegde zich met aen zyne reisgezellen te vragen of zy nu wel den blauwen hemel konden zien, en eenen priester ter zyde geroepen hebbende : « Hier onder dezen boom, » zeide hy, « wil ik het oordeel afwachten, hier zult gy na myne dood myn ligchaem ter aerde bestellen.

Zonder vertoeven sloeg men de hand aen het werk, en na weinigen tyd waren de noodige gebouwen voltrokken. Ludgerus behield zich het bestuur van de abtdy in welke hy kloosterlingen stelde van de orde van den heiligen Benedictus, en droeg den naem van Abt zonder het kleed der kloosterlingen aen te nemen of zich tot het onderhouden van den regel te verplichten. ** Verscheide edellieden schonken aen het klooster, of volgens de schoone

* Alfridus.

** Hoewel de heilige Ludgerus in het martyrologium der Benedictyners is opgenomen, is het nogtans zeker dat hy nooit wezenlyk aen de orde van St Benedictus heeft toebehoord.

uitdrukking der oorkonden, aen de heilige relikwien die te Werden berustten, ryke landgoederen, en Karel-de-Groote nam het onder zyne byzondere bescherming. Deze abtdy droeg niet weinig by tot verbreiding van het kristendom, tot beschaving van het volk, en tot bouwring der velden; voor geheel de omstreek was zy het middenpunt van godsdienst, onderwys, nyverheid en akkerbouw. *

* Behrends, 40.

VII.

Ludgerus wordt bisschop van Munster. — Zyn heilige handel tot aen zyne dood.

Tot het jaer 802 bestuerde Ludgerus het bisdom van Mimigardford of Munster met bisschoppelyke magt zonder de bisschoppelyke wyding ontvangen te hebben. Te vergeefs hadden zyne priesters hem meermaels gesmeekt van zich tot bisschop te laten wyden, te vergeefs hadden de saksische edellieden zich met de priesters vervoegd om hem te overhalen; Ludgerus stelde nu dezen nu genen zyner leerlingen voor, en antwoordde met de woorden van den Apostel: « Een bisschop moet onberispeelyk zyn. » Eindelyk in het verzoek van zynen overste den aertsbisschop van Keulen, geloofde hy den wil Gods te erkennen; met eene kinderlyke onderwerping liet hy zich met

de bisschoppelyke waerdigheid bekleeden , en opende aldus de reeks der kerkvoogden van Munster.

Deze nieuwe waerdigheid wekte Luderus op om nog volmaektelyker de voetstappen van den Zaligmaker te bewandelen. Als bisschop was hy eene fakkel voor zyne eeuw , een levend afbeeldsel van den getrouwen dienaar welken de Heer over zyn huisgezin aenstelde , en met regt mag hy aen de kerkvoogden der eerste eeuwen vergeleken worden. Dagelyks wydde hy door het opdragen van het heilig misoffer zyne werken aen God toe. Hy volbragt gezamenlyk met zyne priesters de voorschrevene gebeden. Hy besteedde eenige uren van den morgen aen het onderwys der jeugd. Het overige van den dag wydde hy toe aen het bestuur van zyn bisdom , of hy ging in de naburige dorpen het volk in de leering van Christus onderwyzen. Ondertusschen vergat hy zyn ambt van zendeling niet. Van eenen of meer priesters vergezeld doorkruiste hy zyn bisdom om aen allen het brood van het kristelyk onderwijs te breken. Overal was hy het voorbeeld zyner kudde door zyn heilig leven , en God bekrachtigde zyne leering door wonderbare mirakelen.

Als Ludgerus bisschop gewyd was, gaf hem Karel-de-Groote het bestuer der abtdy van den heiligen Petrus te Leuze, tussehen Aeth en Doornyk, en van al de omliggende dorpen, * en aldus werd de droom verwezenlykt, by welken hem voorzeid was dat hy als herder over drie verschillige volkeren eens zou aengesteld worden. Het overschot der opbrengsten van deze abtdy welke de heilige Amandus had gesticht, moest dienen om te voorzien in de noodwendigheden van het uitgestrekte bisdom van Munster. Zoo zien wy onzen Heilige met ons vaderland in betrekking komen.

In het jaer 802 bouwde Ludgerus te Helmstadt een tweede mannenklooster dat onder de voogdy van den abt van Werden bleef, en Ludgerus-klooster genaemd werd. In het jaer 805 stichtte hy te Nottelen een vrouwenklooster in

* Dedit quoque ei rex Carolus in regno Francorum, in pago Brachante, in loco qui Lotusa vocatur, monasterium Sti. Petri gubernandum, cum omnibus adjacentibus suis ecclesiis et villulis. Altfriid. Cap. IV. ap. Boll. p. 647. c.

Addunt in notis Boll. : « Nostratibus historicis passim Lutosā, vulgo Leuze, Hannoniæ nunc oppidum inter Athum Tornacumque.... Vita rhythmica donationis hujus sic meminit.

Ejusque (Werthinæ) usibus fiscus datur proprius, Vel præpositura, nomine Lothusa.

het welk hy zyne zuster Heriburga als abdis aenstelde.

Dit zelfde jaer 805 is nog gekenmerkt door de volgende gebeurtenis. Zekere Wigmarus had aen Ludgerus een landgoed verkocht, en den koopprys daer voor ontvangen, in de tegenwoordigheid van getuigen. Naderhand, door eenige bloedverwanten opgemaakt, loochende hy den verkoop stellig af, en braekte alle slag van scheldwoorden tegen Ludgerus uit. Op eenen gestelden dag kwamen de twee partyen te samen om hun geschil af te doen. — « Is het geene schande, » riep een bloedverwant van Wigmarus uit, » dat deze vreemdeling zich van ons erfgoed wil meester maken? » Ludgerus wendde zich om naer hem die deze woorden gesproken had; doch de spreker keerde het hoofd af om niet erkend te worden. Maer ziet, het hoofd van den meenedige bleef in dezelfde houding onbeweegbaer staen, en is tot aen zyne dood onbeweegbaer gebleven. Op dit zigt bekende Wigmarus zyne schuld, en zag van alle aenspraek op het betwiste landgoed af.

Op zekeren dag bevond zich Ludgerus in een dorp Alen genaemd. Als men des middags aen tafel zat, hoorde men eene stem buiten

aen de deur roepen : « de bisschop gelieve zich toch eenen armen blinden man te helpen ! » — De diaken die met de zorg der armen gelast was, bragt hem spyze, denkende dat hy eene aelmoes vroeg; doch de blinde wilde de spys niet aennemen, en zeide dat er iets anders was dat hy meer noodig had. Hierop haelde de diaken hem drinken, maer dit ook weigerde de arme man en zeide nogmaels : » de bisschop gelieve zich toch eenen armen blinden man te helpen ! » — De diaken, die niet begreep wat hy verzocht, sloot de deur toe en ging weder aen tafel zitten. Daer de blinde niet ophield te roepen, vroeg Ludgerus den diaken waerom hy hem geene aelmoes gaf. — « Ik heb, » antwoordde deze, « hem spys en drank aengeboden, doch hy weigert alles. » — « Zoo geef hem een stuk geld, » hernam Ludgerus. De blinde weigerde ook het stuk geld, en ging voort met te smeeken : « De bisschop gelieve zich toch eenen armen blinden man te helpen ! » — Ludgerus, geheel verbaesd over die handelwyze, deed hem binnen brengen. « Broeder, » zegt hy, « wat hebt gy? wat wilt gy van my? » — « Om de liefde Gods, » riep de blinde uit, zich op zyne knien werpende, « mack dat ik zie ! » — « Om de liefde

Gods, » sprak Ludgerus met verwondering, « moogt gy zien! » — En aenstonds werd de arme man van zyne blindheid genezen.

Eens kwam Ludgerus te Billerbeke, en vernam dat daer eene edelvrouw met eenen ridder in onkuischheid leefde, en aen geheel den omtrek groote verergernis gaf. De heilige bisschop stelde haer de boosheid der zonde voor oogen, en beval haer van op staenden voet dien ongeoorloofden band te verbreken; en daer zy zich wilde verschoonen, bedreigde hy haer met kerkelyke straffen. De edelvrouw bleef zonder leedwezen over hare zonde; maer bevreesd voor de straf die haer over het hoofd hing, zond zy den bisschop eene kruik met honig ten geschenke. Ludgerus weigerde die gift; doch eenige leerlingen die hem vergezelden aenvaerden den honig, en gingen de kruik in de kerk onder den autaer verbergen. Als Ludgerus des anderen dags aen dien zelfden autaer het heilig misoffer opdroeg, sprong de kruik aen stukken, en de honig stroomde over den vloer der kerk. Aldus regtvaerdigde God zynen dienaar, die nog het genoeg had van de vrouw tot boetveerdigheid te zien komen.

In eene omreis door Vriesland kwam eens Ludgerus op eene plaets Lare genaemd. Het

was omtrent den winter. Hy vroeg aen de visschers die daer woonden, en die gewoon waren hem visch te bezorgen, van hem eenen steur te brengen. Deze antwoordden hem dat de tyd lang voorby was op welken men steur kan vangen. « Gaet toch, myne vrienden, » hernam Ludgerus; « God kan ten allen tyde aen zyne dienaren bezorgen wat zy verlangen? » De visschers gehoorzaemden, en begonnen hunne net door het water te slepen. Met eens zagen zy boven hunne hoofden als eenen grooten vogel uit de lucht nederkomen, en met verwondering bemerkten zy weldra dat hy gheel de gedaente had van eenen visch. Het vreemde verschynsel liet zich eenige stappen verder in het water vallen. De visschers gingen angstig voort, en als zy op dezelfde plaets gekomen waren, zagen zy eenen grooten steur zich in hunne nette werpen. Zy droegen hem aen den bisschop, en verhaelden wat zy gezien hadden. « Laet ons God bedanken, » sprak Ludgerus, « die al zyne schepselen voedt, maer wacht u wel van dit aen iemands verdienste toe te schryven. » * — Wonderbaer voorbeeld van vertrouwen op dezen die gezeid

* Alfridus.

heeft : « al wat gy ook in uw gebed met geloof zult gevraagd hebben , zult gy verkrygen. » *

Eens dat Ludgerus door Hessen naer het keizerlyk hof reisde , vond hy in het veld een dood ligchaem aen eenen boom gebonden en gansch met pylen doorschoten. Vernomen hebbende dat de doode , die om eenen diefstal was geregt , een kristene was , verzocht hy om het ligchaem te mogen begraven. Vol medelyden met de arme ziel van den ongelukkige , bad hy vuriglyk God van haer barmhartig te wezen. Als men nu het ligchaem in het graf had gelegd , riep Ludgerus met eens tot dezen die hem omringden : « neemt hem weder op , want hy leeft. » — En inderdaed , de geregte opende de oogen en kwam allengskens tot het leven terug. Nog ten tyde van den ongenoemden schryver wiens werk door Browerus is in het licht gegeven , teekende een steenen kruis de plaets aen waer dit wonder gebeurde , en het veld was van 's mans naem Budo-veld genaemd.

Op eenen anderen keer , terwyl hy op reis was naer Vriesland , ontmoette Ludgerus ontrent het dorp Meppen eene groote menigte

* Matth. xxi. 22.

volk. Daer het op eenen zondag was, vroeg hy naer de oorzaek van dezen ongemeenen toeloop, en vernam dat men te weeg was van eenen veroordeelde aen de galg te hangen. Zich tot de menigte keerende, verzocht hy hen vriendelyk van hem den pligtige over te laten, of van dezen ten minste op geenen zondag te halsregten, maer veel eer naer de kerk te gaen om mis te hooren. Doch te vergeefs; het volk beschimpte en beleedigde hem, en de pligtige werd gehangen. Des avonds bleef Ludgerus zes mylen verder stil in eene plaets Asschendorp genaemd. Nauwelyks was hy in het huis daer hy wilde vernachten binnengetreden, of de misdadiger dien men des morgens gehalsregt had, kwam zich, in tranen van dankbaerheid smiltend, voor zyne voeten werpen. Iedereen was uittermate verwonderd en nieuwsgierig om te weten wat er gebeurd was. « Als de bisschop een weinig verwyderd was, » sprak de man, « zag ik twee mannen nevens hem ryden en met hem spreken. De eene keerde welhaest terug, en plaetste iets onder myne voeten waerop ik kon rusten, zoo dat ik geen leed had, of geene pyn gevoelde. Als de ondergang der zon gekomen, en het volk verwyderd was, liet hy my van de galg af en

gebood my hem te volgen, om den heiligen bisschop te gaen bedanken, die my het leven van den Heer verkregen had terwyl het volk hem hoonde. Hoe ik verder in eenige oogenblikken tot hier gekomen ben, weet ik niet. »

« Geloofwaardige leerlingen van Ludgerus, » zegt een tydgenoot, « verhalen van hem nog vele andere wonderwerken, die het te lang zou zyn allen mede te deelen. » *

Zoo wy reeds verhaeld hebben, zeide Ludgerus gezamenlyk met zyne priesters de voorschrevene kerkelyke gebeden. Hy dulde onder dezelve geene de minste onoplettendheid. Het gebeurde eens dat hy op reis by een kolenvuer met zyne priesters de gebeden volbragt. De rook joeg hem in de oogen, en een der priesters dit ziende blies het vuer aen. Des anderendags berispte Ludgerus hem hierover, en legde hem zelfs eenige dagen straf op, zeggende, dat de godsdienstige oefeningen door niets mogen gestoord of onderbroken worden.

By het gebed voegde Ludgerus het vasten dat hy ook aen de geloovigen aenpree. Op

* *Ferunt et alia multa miranda venerabiles viri de discipulis ejus, a B. Ludgero gesta vel dicta quæ cuncta ponere immoderatiois fortasse prolixitatis videbitur. Acta apud Browerum. Apud Boll. p. 655. D.*

zekere dagen at hy vleesch, doch nooit heeft iemand hem van spys of drank verzadigd gezien. Zyne kleeding was altyd sierlyk, maer onder dezelve droeg hy een harenkleed, wat toch maer zyne vertrouwelingen wisten. Hy noodigde tot zyne tafel arm en ryk zonder onderscheid. Gedurende het mael wist hy vreugdige gesprekken door gepaste zedelessen af te wisselen, zoo dat iedereen verheugd en gesticht van daer henen ging. Voor de arme lidmaten van Christus was hy byzonderlyk genegen; allen vonden by hem hulp en troost.

De deugd van Ludgerus kon toch niet zonder beproeving blyven; hy ook moest onder vinden dat al wie godvruchtig wil leven hier op aerde, vervolging zal lyden; zyn heilige handel vond benyders. Daer zyn gedrag onberispelyk was, zocht men zyne deugden zelve, en namelyk zyne liefdadigheid, in misdaden te verkeeren. Men beschuldigde hem by den keizer van de kerkelyke goederen te verkwisten, en de kerken van alle sieraed te berooven. Karel-de-Groote die geerne prachtige kerken zag, gaf gehoor aen de lastering, en deed Ludgerus ontbieden om over die beschuldiging te verantwoorden. Deze stelde zich

aenstonds op weg, en, aen het keizerlyk hof toegekomen, ging hy in eene naburige wooning verblyven. Des anderen dags in den morgen kwam een hoveling hem verwittigen dat de keizer op hem wachtte. Hy vond den heiligen bisschop voor het kruisbeeld neêrgeknielt het psalmboek in de hand. « Ik zal komen, » antwoordde Ludgerus, « zoo haest myne gebeden geeindigd zyn. » — Daer hy wat lang vertoefde, kwam de bode eene tweede en eene derde mael hem waerschuwen, maer telkens bekam hy hetzelfde antwoord. Als nu Ludgerus voor den keizer verscheen, vroeg hem deze eenigzins met spyt, waerom hy niet aenstonds aen zyne bevelen gehoorzaemd had? — « Ik dacht, » antwoordde Ludgerus, « dat ik God boven u en boven al de menschen moest stellen; gy zelf, o keizer, hebt my zulks bevelen, toen gy my tot het bisschoppelyke ambt verkozen hebt: daerom heb ik niet onbetamelik gevonden van myn gebed niet te onderbreken als uwe bode my geroepen heeft. » — De keizer was hoogst verwonderd over deze woorden. « Ik vind u, » sprak hy met aendoening, « zoo te zyn, als ik altyd verondersteld heb; men heeft uwe deugden gelaekt: maer ik verzeker u dat ik in het toekomende

aen geene klagt die van u zou gedaen worden, gehoor zal geven. » *

Ludgerus heeft twee schriften in latynsche tael nagelaten : het *Leven der eerwaerde leeraers Gregorius en Albricus*, en de *eerste beginselen van den heiligen Bonifacius, zyne aenkomst en zyne wyding*. Het eerste is in 1616 door Christophorus Browerus in zyn *Sidera illustrium et sanctorum virorum*, uit een handschrift van het klooster van Fulda in 't licht gegeven. Indien wy wel iets van het tweede schrift bezitten, voorzeker schynt het grootendeels te zyn verloren gegaen. De schryfstyl van onzen heilige is duidelyk, eenvoudig en vloeyend, en zyn werk getuigt van eene verhevene deugd en van eene grondige kennis der heilige schrift.

* Een tafereel stelt die gebeurtenis voor in de kerk van Zele.

VIII.

Ludgerus' heilige dood. — Zyne begrafenis te Werden.

Door zyn heilig leven en zynen onvermoeibaren yver gelukte Ludgerus er in van overal het heidendom uit te roeijen, en zegepralend het kruis van Christus te planten, daer waer eertyds aen de afgoden geslagtofferd werd. Doch de dag naderde op welken hy als een getrouwe dienaar den loon van zynen arbeid zou ontvangen. Reeds sedert eenigen tyd gevoelde hy zyne krachten vergaen; evenwel hield hy niet op zyn bisdom te doorwandelen, om overal door raed en daed zyne beminde Saksen en Vriczen in het geloof te versterken.

Het was het jaer onzes Heeren 809. Passiezondag viel dit jaer op den 25^{en} van maert. Ludgerus predikte des morgens vroeg te Coes-

feld, en begaf zich daerna eene myl verder, naer Billerbeke. Hier verkondigde hy nogmaels het woord van zaligheid, en ten negen ure offerde hy met eene buitengewoone godvruchtigheid de heilige mis op. Het overige van den dag besteedde hy aen de zaken van zyn bisschoppelyk bestuer.

Tegen den avond liet hy al zyne geestelyken die aenwezig waren by zich roepen. « Myne broeders, » zeide hy tot hen, « ik voel myn einde naderen; God roept my tot hem; dezen nacht zal ik u verlaten om tot een beter leven over te gaen. » Op deze woorden barstten al de omstaenders in tranen los. Zy beminden zoo zeer hunnen heiligen bisschop die voor hen steeds een vader was geweest; zy konden zich niet voorstellen dat het afscheidsuer zoo nakend was. Ludgerus was diep gevoelig over dit bewys van kinderlyke genegenheid. Vol aendoening sprak hy voort: « bemint elkander, de broederliefde zal u een sterke steunstok zyn op uwe reis door de woesteny des levens. Bidt God met betrouwen, en God zal u nooit verlaten; hy zal u geven al wat gy hem vraegt. Zyt getrouw aen den dienst des Heeren, en eene eeuwigheid van wellusten zal uwe belooning zyn. » Hierop gaf hy hun cenige bevelen aen-

feld, en begaf zich daarna eene myl verder, naer Billerbeke. Hier verkondigde hy nogmaels het woord van zaligheid, en ten negen ure offerde hy met eene buitengewoone godvruchtigheid de heilige mis op. Het overige van den dag besteedde hy aen de zaken van zyn bisschoppelyk bestuer.

Tegen den avond liet hy al zyne geestelyken die aenwezig waren by zich roepen. « Myne broeders, » zeide hy tot hen, « ik voel myn einde naderen; God roept my tot hem; dezen nacht zal ik u verlaten om tot een beter leven over te gaen. » Op deze woorden barstten al de omstaenders in tranen los. Zy beminden zoo zeer hunnen heiligen bisschop die voor hen steeds een vader was geweest; zy konden zich niet voorstellen dat het afscheidsuer zoo nakend was. Ludgerus was diep gevoelig over dit bewys van kinderlyke genegenheid. Vol aendoening sprak hy voort: « bemint elkander, de broederlyfde zal u een sterke steunstok zyn op uwe reis door de woesteny des levens. Bidt God met betrouwen, en God zal u nooit verlaten; hy zal u geven al wat gy hem vraegt. Zyt getrouw aen den dienst des Heeren, en eene eeuwigheid van wellusten zal uwe belooning zyn. » Hierop gaf hy hun eenige bevelen aen-

gaende het bestuer van zyn bisdom, liet zynen neef Gerfridus van Munster, en zyne zuster Heriburga van Nottelen roepen, en ontving met veel godvruchtigheid de heilige sakramenten der stervenden. Korts na middernacht, aldus den 26 maert, gaf hy aen al de aenwezigen zynen herderlyken zegen, bevoel hen aen de barmhartigheid Gods, en gaf den geest.

Gerfridus vergezeld van eenige priesters, als ook Heriburga met eenige kloosterzusters van Nottelen, waren op weg naer Billerbeke. Op het oogenblik dat de ziel van Ludgerus deze aerde verliet, zagen zy eene heldere klaerte in den hemel verschynen en glansryk door de wolken opklimmen.

Ludgerus had voor zyne dood nogmaels bevolen van zyn ligchaem te Werden, buiten aen de oostzyde der kerk te begraven. Men bragt eerst de heilige overblyfsels naer Mimi-gardeford over. Groot was de verslagenheid van al de inwooners van het bisdom, als zy de tyding der dood van hunnen geliefden kerkvoogd ontvingen. Tranen van rouw vloeiden uit aller oogen; een ieder scheen in hem een getrouwen vriend, een duerbaren vader te verliezen. De inwooners van Munster wilden van het kostbare gebeente niet afscheiden;

hun herder, zeiden zy, moest in hun midden begraven worden. Men plaetste dus het ligchaem in de kerk van Onze Lieve Vrouw, en zond naer den keizer, om van hem te weten wat er te doen stond. Karel-de-Groote zond Hildegrim, den broeder van Ludgerus, bisschop van Chalons in Frankryk, met bevel van het heilig ligchaem naer Werden over te voeren en aen den laetsten wil van den afgestorvene te volkomen.

Den 25 april, eene maend na zyne dood, werden de stoffelyke overblyfsels van Ludgerus, onder het geleide van zynen broeder Hildegrim, naer Werden overgebracht. Een talryk gevolg van geestelyken, en eene ontelbare menigte geloovigen die van stap tot stap aengrocide, woonde de vervoering by. Het was de zegetogt van eenen Heilige. De geestelyke gezangen weergalmden luid over de velden, als de blyde weerklank van het eeuwig zegelied der engelen in den hemel. Tegen den avond kwam men te Ludinghausen, waer de geheele menigte moest vernachten. Van zoo ver dat men de kerk ontwaerde, stelden de klokken zich van zelf in beweging, en vermengden hunne blyde klanken met het loflied der priesters, en de weergalm der bosschen herhaelde

nogmaels : « Zie daer de verhevene priester die in zyne dagen aen God behaegde en regtvaerdig gevonden is. » Des anderen dags 26 april werd de tocht voortgezet. Het ligchaem van Ludgerus had nog geene spooen van verderf, maer wasemde eenen aengenamen geur uit, voortteeken van eene glorieryke verryzenis. Het werd begraven op de plaets door hem aangewezen, daer waer hy had neergeknielt om Gods hulp in het bouwen van zyn klooster af te smeeken.

Karel-de-Groote, opgewekt door de verdiensten van den heiligen bisschop, schonk aen de abtdy van Werden, in allen eigendom, de aanzienlyke goederen welke hy bezat te Zele in Vlaenderen, en de tienden dezer ryke en uitgestrekte parochie. * Wy zullen verder afzonderlyk de betrekkingen aenwyzen die

* Subinde religiosissimus idem rex et imperator, tantis sanctissimi Christi confessoris meritis accensus, non solum desideratum mandatum (transferendi corpus Werthinam) libenter concessit; sed etiam ipsum et hoc monasterium, in quo sepeliendus fuerat, magna tunc oblatione et larga donatione honoravit. Tradidit namque ad ejus corporis venerandas reliquias huic Werthinensi monasterio perpetue propria et bona sua in pago Sele in comitatu Flandriae sita, intra flumina Denderam (hy wil zeggen Dormiram of Durmam, de Durme) et Scheldam, cum tota integritate sua possidendum. Cincinnius, vita divi Ludgeri. Cap. 46. ap. Boll. p. 653.

tusschen de parochie van Zele en de abtdy van Werden bestaen hebben.

Het ligt niet ons bestek en het behoort ons niet, de staetkunde en het bestuer van Karel-den-Groote te beoordeelen; wy willen hier nogtans eene enkele bemerking maken. Men kan voorzeker de tusschenkomst van Karel in geestelyke zaken niet loochenen; maer men leze zyne *Capitularia*, en men zal ook beken- nen dat hy enkelyk als verdediger der kerk en helper van den heiligen apostelyken stoel * te werk ging, en niet als of hem van regtswege het bestuer der kerk hadde toegekomen. Karel- de-Groote aenzag zich als de afgevaerdigde van den Paus, maer niet als de overheerscher van kerkelyke zaken; en het zou aen geene men- schelyke magt vry staen van uit eigene bewe- ging den grooten keizer na te doen.

Fama egregia jam in domo regia
Miserante Deo fuit de Ludgero
Unde per proprium illum adhuc prædium
Karolus honorans, Werthinæque donans,
Quod Sele dicitur, et duobus cingitur
Dormira et Schilda fluviis, et sylva;
Decimas insuper ejus æternaliter
Pius princeps dedit, dare ut consuevit.

Rhythmicus poeta sub finem Litaniae 2. ibid.

* Devotus sanctæ Ecclesiæ defensor, atque adjutor
in omnibus apostolicæ Sedis.

Men leze diesaengaende : *la Civilisation chrétienne
chez les Francs*, par Ozanam. Chap. VI.

IX.

Eenige mirakelen die na de dood van den heiligen
Ludgerus geschied zyn.

God verheerlykte het graf van zynen die-
naer door menigvuldige mirakelen. Van de
dood van den heiligen Ludgerus begint eene
reeks van wonderbare genezingen die somtyds
onderbroken, dan weder hernomen, drie
eeuwen lang heeft voortgeduerd. * Dezelve
aen te halen, zegt een ongenoemde schry-
ver, ** waer onmogelyk, en het zou trouwens
den lezer vervelen, moesten wy hem die alle

* De Levens der Heylige van Nederlant door Adrianus
Van Loo. Ghendt. 1705.

** Tot enim salutes ad ejus sacri corporis locum in-
firmi sæpe resumpserunt, ... ut hæc enumerare impossi-
bile sit, et scribendi excedant modum. Acta ap. Brow.
ap. Boll. 652.

voor oogen stellen. Enkelyk de merkwaardigste mirakelen en waervan wy eene gewisse getuigenis hebben, zullen wy hier neder schryven, om onze medeburgers nog meer tot betrouwen op hunnen grooten beschermheilige op te wekken.

Zekere Orminger die by Ludgerus in zyne jeugd gediend had, was sedert 15 jaer met blindheid geslagen. Eens in den nacht verscheen hem de heilige kerkvoogd en zeide hem : « Orminger, zeg aen uwen meester dat hy u naer Werden moet geleiden; daer in de kerk die ik gebouwd heb zult gy het gezigt weder krygen. » Orminger kwam naer Werden, bragt den ganschen nacht in de kerk met bidden over, en bekwam eene volkomene genezing. Dien zelfden nacht werd ook eene vrouw op het graf van Ludgerus van eene lamheid genezen.

De vrouw van zekeren Ricmoldus lag sedert langen tyd ziek te bed, zonder hoop van genezing. Eens was zy na veel lyden ingesluimerd, en zy hoorde eene stem haer zeggen : « spreek met den bisschop Ludgerus. » Met eens zag zy half slapend den heilige haer verschynen; zy bad hem met vurigheid. De heilige keerde zich tot haer : « Ik heb uwe lydzaam-

heid ondervonden, » zeide hy, « heb nog een weinig geduld, en God zal u helpen. » Des anderen dags stond zy volkomen genezen op, en ging naer Werden den Heer bedanken over zyne weldaden.

Zekere Bertricus had eene jichtige dochter die hevige pynen leed. Haer broeder voerde haer te peerde naer het graf van den heiligen Ludgerus. Onder wege vroeg zy om van het paerd afgezct te worden, daer zy geene pyn meer gevoelde. Inderdaed, zy was geheel genezen, en zettede te voet den weg voort naer Werden, waer zy met blydschap verhaelde wat haer gebeurd was.

Een meisje met name Nodsuit was sedert twaelf maenden volkomenlyk blind. Hare ouders, nadat zy de wonderbare genezingen gehoord hadden welke God door den heiligen Ludgerus verrigtte, geleidden haer naer Werden. Nodsuit bleef den ganschen nacht op het graf van den heiligen bisschop neêrgekniel. Als de dag begon te schemeren riep zy met blydschap uit dat zy reeds hare handen zag. Allengskens gingen hare oogen voor het daglicht open, en haer gezigt bleef gezond.

Een ander meisje, van eenen stommen geest bezeten werd in de kerk van Werden

gebragt. By haren eersten stap in de kerk werd zy van den duivel verlost en sprak zeer wel.

Een jongeling, Hclidwin genaemd, leed aen de jicht. Zyn linker been was geheel opgetrokken. Zyn regter arm was verstyfd, en al zyne lidmaten waren onbruikbaar. Eens zeide hy aen zyne zuster die hem oppaste : « Ik heb veel van den heiligen Ludgerus hooren spreken ; ik ook wil tot hem myne toevlugt nemen. Draeg my op den weg die naer Werden geleidt, * opdat ik den heilige belove van hem het overige myner dagen in het klooster te dienen, indien ik door zyne voorspraek myne genezing bekom. » Zyne zuster droeg hem op de straet, en nauwelyks had hy zyne belofte uitgesproken, of hy voelde zich van alle pyn verlost en volkomen gezond, enkelyk zyn linker been bleef opgetrokken en onbruikbaar. Op eene kruk gesteund begeeft hy zich naer Werden, en verblyft er vyf dagen en vyf nachten tot den feestdag van den heiligen Ludgerus. Den laetsten nacht verschynt hem

* Wilde men met eenige plegtigheid eene bedevaert beloven ten voordeele van eenen zieke, zoo bragt men hem volgens een zeldzaam gebruik, welkdanig ook zyn toestand mogte wezen, op den openbaren weg die naer de bedoelde plaats geleidde; en dan, het aengezigt derwaerts gekeerd, sprak men de belofte uit.

de heilige, en raekt het zieke lidmaet aen. Toen hy ontwaakte, sprong hy geheel genezen op, hing zyne kruk aen de kerkdeur, en ging zich in het klooster aanbieden om zyne belofte te volbrengen.

Eene blinde vrouw uit Saksenland werd naer Werden gebragt, en bekwam onder het evangelie der misse schielyk het gezigt weder.

Een jongeling uit Vriesland met name Osbrat, was van eenen stommen geest bezeten. Te vergeefs had zyn vader hem naer vele kerken en bidplaetsen gevoerd om zyne genezing te zoeken, wanneer hy hem eindelyk naer Werden bragt. Daer werd de ongelukkige jongeling met eens van den duivel verlost, en bekwam de spraek en het gebruik der rede weder.

Eene jichtige vrouw uit de nabuerschap van Osbrat, bekwam te Werden omtrent dien zelfden tyd eene schielyke genezing.

Een blinde, Gerbald genaemd, zoon van Folkbald, had reeds verscheide kerken bezocht, maer nergens de genezing gevonden. Zyne ouders beloofden eindelyk van hem naer het graf van den heiligen Ludgerus te voeren, en met eens werden zyne oogen van alle krankheid hersteld.

Een meisje dat door langdurige smerten teenemacl lam was geworden, werd in de onderaerdsche kerk by het graf van den heiligen Ludgerus gebragt. Nauwelyks had zy daer eenige stonden gebeden, of zy stond op, van alle zwakheid hersteld en volkomen genezen.

Een man uit Saksenland, die sedert ruimen tyd gansch doof was, nam zyne toevlugt tot den heiligen Ludgerus. Terwyl hy aen het graf van den heilige nederknielde, hoorde hy met eens het geluid der klokken en het gezang der kloosterlingen. Hy stond op, en keerde weder den Heer bedankende over zyne wonderbare genezing.

Twée blinde, de eene Eilwold, de andere Ricbertus genaemd, en eene vrouw die sedert lang het gebruik der lidmaten verloren had, bekwamen te Werden, door de voorspraek van den heiligen Ludgerus, eene schielyke genezing.

Zekere vrouw was lam aen den regten arm, en hare vingeren waren geheel ineen gegroeid. Na veel lyden begaf zy zich naer Werden om door den heiligen Ludgerus hare genezing van God af te smeeken. Haer gebed werd verhoord: eer zy nog het klooster toe was, was zy reeds volkomen genezen.

Een vassael van den edelen graef Cobbo, had eenen jeugdigen zoon Warmond genaemd, die van eenen boozen geest bezeten was en deerlyk geplaegd werd. De echtgenoot van den graef dit vernomen hebbende, zeide aen de moeder van den jongeling: « belooft aenstonds van uwen zoon naer Werden te leiden, naer het graf van Ludgerus; ik hoop dat hy door de verdienste van den heiligen bisschop zal verlost worden. » De moeder van Warmond beloofde terstond eene bedevaert naer het graf van den heilige, en op hetzelfde oogenblik werd haer zoon van den boozen geest verlost.

De aengehaelde mirakelen, die wy nauwkeuriglyk uit Altfridus hebben overgenomen, zyn voor het jaer 849 geschied. De volgende wonderbare genezingen ontleenen wy aen den ongenoemden schryver reeds meermaels vermeld, die na het jaer 864 schreef, en ooggetuige was van hetgene wy hier verhalen.

Een meisje van Balhove was uit de pokken blind gebleven. Door hare ouders naer Werden gevoerd, bragt zy den nacht met bidden over aen de deur der kerk. Als de monniken naer de kerk kwamen om het nachtofficie te zingen, ging zy met hen binnen. Onder het lezen van het evangelie op het einde van het

officie, gingen hare oogen open, en zy riep uit dat zy de keersen op den autaer zag branden. Allengskens kreeg zy het gezigt terug, en als het dag werd was zy reeds volkomenlyk genezen.

Eene vrouw van Flethrik die hoog zwanger was, werd ziek, en groeide teenemael krom. Tot overmaat van ramp werd het kind dat zy ter wereld bragt met dezelfde krankheid geslagen. Moeder en dochter moest men in handen dragen waer zy wilden zyn. Drie jaren had het zoo geduerd, wanneer men ze eindelyk beide naer het graf van den heiligen Ludgerus voerde. De vrouw bragt er den nacht met bidden over, en zie, des morgens waren zy en haer kind van alle krankheid genezen, en zy kon te voet naer huis gaen.

In een dorp Bramscle genaemd, lag zekere Radbrandus reeds negen weken aen de pokken. De brandende koorts ging hem niet af, zyn ligchaem was afschuwelyk om zien, alle hoop van genezing was verloren. Reeds waren vriend en maeg schikkingen te nemen voor zyne uitvaert, wanneer zyne vrouw hem ondanks zynen toestand op den weg van Werden deed brengen om eene bedevaert naer het graf van den heiligen Ludgerus te beloven. Nauwelyks

had zy hare belofte uitgesproken, of de zieke wasgenezen, en hy die eenige stonden te voren zelfs geene menschelyke gedaente meer aen had, was in eenen enkelen oogenblik hersteld in zynen vorigen staet. *

De monnik van Werden die omtrent het jaer 1158 het leven van den heiligen Ludgerus in latynsche rymverzen opstelde, verhaelt onder andere het volgende mirakel, God tot getuige roepende der waerheid van hetgene hy schryft.

Zeker jaer, ik was toen een jongeling, werd geheel Westphalen door aenhoudende regens deerlyk geteisterd. De oogst was naer wensch gewassen en geschoren, maer niets kon ingezameld worden; de landbouwer zag met spyt de vrucht van zynen zuren arbeid op den akker bederven. In den dringenden nood namen wy onze toevlugt tot onzen goedgunstigen patroon Ludgerus. Er werd besloten van op zaterdag 25 augusty eenen luisterryken ommevang te doen met zyn heilig gebeente. 's Vrydags bragten de monniken van Werden

* .... ut ipse, in quo paulo ante, propter nimiam inflationem et pustularum densitatem, vivi hominis imago non agnoscebatur, in pristinum denuo statum in momento reformaretur. Acta ap. Braw. ap. Boll. p. 658. C.

alles in gereedheid. De lykkist van Ludgerus werd op eene draegbaer in de kerk gesteld. Den ganschen dag schéén de lucht als eene zee van regen, doch geen druppel viel neer. Des zaterdags nu, deed men den ommegang, met eene ontelbare menigte die van alle kanten was toegelooopen. Nauwelyks was de stoet buiten het klooster, of het nat begon in wolken zamen te trekken die allengskens verdwenen. De zon die men in zoo lang niet had gezien, kwam eerlyk schitteren boven de hoofden der menigte. Op dit zigt ontsprong een vreugdekreet aen aller borst; het blyde danklied deed de bergen weergalmen; uit aller oogen vlociden tranen van dankbaerheid. De oogst werd gunstig ingchaeld, en was vry overvloedig en deugdzaam.

De Bollandisten verhalen nog zeventien andere mirakelen die in de 12^e eeuw te Munster, door de voorsprack van den heiligen Ludgerus zyn bekomen, en die zy uit vyf verschillige handschriften hebben overgenomen. De oorspronkelyke schryver, die als ooggetuige van deze mirakelen verslag doet, eindigt zyn bericht met deze woorden: « Vele andere wonderwerken heeft God door zynen dienacr Ludgerus verrigt; maer deze weinige daedzaken

hebben wy tot meerder eere van God aen het nageslacht willen doen kennen. » *

Het zy ons geoorloofd, om deze reeks van mirakelen te sluiten, hier eene wonderbare genezing aen te halen die in onze dagen te Zele is geschied. Zekere juffrouw, wiens naem de bescheidenheid ons niet toelaet hier neer te schryven, was sedert twaelf maenden blind. Te vergeefs had zy de geneeskunst geraedpleegd, alle hulpmiddels bleven vruchteloos. Eindelyk nam zy hare toevlugt tot den heiligen Ludgerus. Met vol betrouwen onderhield zy negendaegsche oefeningen te zyner eere. Den laetsten dag deed zy zich naer de kerk geleiden om de relikwie van den heiligen Ludgerus te vereeren. Nauwelyks was zy eenige stappen buiten de kerk, of zy opende de oogen voor het daglicht; allengskens bekwam zy het gezigt weder, en tot den dag van heden zyn hare oogen gezond gebleven.

* Plura alia Deus operatus est per servum suum Ludgerum : sed hæc pauca de multis scripta sunt ad laudem et gloriam Dei et Salvatoris nostri Christi Jesu. Ap. Boll. p. 664. c.

X.

Ludgerus wordt onder het getal der Heiligen gesteld.

Ludgerus werd welhaest onder het getal der heiligen gerekend; zyn feest op 26 maert werd reeds openbaerlyk gevierd in het midden der negende eeuw, dus veertig jaren na zyne dood. *

Omdat hy de Saksen tot de kennis van den waren God had gebragt, werd de eernaem van Apostel der Saksen hem toegekend. ** In 1721 verzocht men van de Vergadering der heilige kerkelyke gebruiken om hem ook den eernaem van Leeraer der Kerk (Doctor) te mo-

* De Levens der Heylige van Nederlant door Adrianus Van Loo Ghendt 1703.

** *Zie* Benedicti Papæ XIV Doctrina de servorum Dei Beatificatione et Beatorum Canonizatione in Synopsim redacta ab E. de Azevedo. L. IV. p. II. C. XI.

gen byleggen : doch Benedictus XIV, alstoen *promotor fidei*, verzettecde zich hier tegen, » omdat men van Ludgerus niet kon getuigen dat hy valsche leeringen bevochten, duistere en twyfelachtige geloofspunten uitgeleid, en verholene plaetsen der heilige Schrift opgehelderd had, » wat volgens Bonifacius VIII noodig is om den eernaem van Leeraer te verdienen. *

Verscheide feestdagen werden na verloop van tyd ter eere van den heiligen bisschop van Munster ingesteld.

1. De sterfdag van Ludgerus (*dies natalis Sti. Ludgeri*) wordt nog steeds te Zele gevierd op 26^{en} van maert; in het bisdom van Munster is dit feest op den woensdag der derde paeschweek verlegd. **

2. De gedachtenis der vervoering van het ligchaem van den heilige naer het klooster van Werden (*dies translationis Sti. Ludgeri*), was van ouds op derden oktober gelegd, en wordt nog heden in het bisdom van Munster op 6 oktober gevierd. *** Deze feestdag wordt, nu toch, te Zele niet gevierd.

* Azevedo. Op. et loco Cit:

** Behrends. Leben des heiligen Ludgerus. S. 57.

*** Behrends. id. ibid.

3. Het feest van de Verheffing der Relikwien van den heiligen Ludgerus (*dies exaltationis Sti. Ludgeri*) « omtrent het jaer 1075 » ingesteld, werd « aengeteekend op 24 april, en is sedert altyd zeer volkomentlyk onderhouden geweest, niettegenstaende de verscheyde oorlogen door welke de abdye van Werden dikwyls is onderworpen geweest aen de plunderingen der soldaten.» * Deze feestdag wordt eigenlyk te Zele niet gevierd.

4. Omtrent het jaer 1125, gelyk boven gezeid is, verkreeg men te Werden 'na langdurige en aenhoudende regens, door eenen ommegang met het gebeente van den heiligen Ludgerus, gunstig weder om den oogst in te zamelen. Tot gedachtenis van die wonderbare hulp werd dan ook een feestdag ingesteld onder den naem van Ludgerus Ommegang (*festum portationis reliquiarum Sti Ludgeri*), en die jaerlyks op 25 augustus gevierd werd met eenen ongemeenen toeloop van volk. ** Wy vieren nog jaerlyks, schreef Cincinnius in het jaer 1515, op den eersten zondag na Sint Jans Onthoofding (29 augustus), de gedachtenis van dit wonder, met ongemeenen luister, en met

* Van Loo. Op. Cit.

** Rhythmicus Poeta. ap. Boll. p. 661. D.

eenen overgrooten toeloop van volk. * Nog jaarlyks viert men dezen feestdag te Werden, door eenen luisterryken ommegang met het gebeente van den heiligen Ludgerus, op den eersten zondag van september. ** Deze feestdag wordt ook te Zele gevierd, op den eersten zondag van september, doch onder den onci-gen naem van Verheffing van den heiligen Ludgerus.

De heilige Ludgerus wordt doorgaens verbeeld in bisschoppelyk gewaad, met eene kerk op de linker hand, eenen boek en den bischopsstaf in de regter hand, en aen zyne voeten eene of meer wilde ganzen met koornaren in hunnen bek. De staf beteekent zyne bisschoppelyke waardigheid, het boek draegt hy als geloofsverkondiger; en de kerk in zyne linker hand geeft te kennen, dat hy menigvuldige kerken en kloosters heeft gesticht. ***

* *Hujus igitur facti commemorationem adhuc usque in maxima populi frequentia quotannis, autumnali tempore dominica semper quæ proxima festum decollationis Divi Joannis Baptistæ sequitur, celeberrime peragimus.* Gincinnius. *Vita Divi Ludgeri.* Ap. Boll. p. 661.

** Volgens eenen ooggetuige heeft het niet eens dien dag te Werden geregend van 1651 tot 1687.

*** J. David. *Van de beelden der Heiligen en hunne gewoone kenmerken.* passim. Een voor de kunstenaers allernuttigst werk.

Achter den hoogen altaer, in de schoone kerk van Zele, is een sierlyk beeld van Ludgerus, waer de heilige wordt voorgesteld zittende op wolken, en de regter hand opgeheven om te zegenen. Even zoo is Ludgerus verbeeld op muntstukken, weinige jaren na het voltrekken der kerk van Zele, en wel in 1724 in de abtdy van Werden geslagen, onder zich hebbende een afbeeldsel der abtdy met deze woorden : « Heilige Ludgerus, zie uit den hemel neer en bezoek dezen wyngaerd dien gy geplant hebt, en volmaek den zelve. » *

Maer wat beteekenen toch die wilde ganzen die doorgaens het beeld van Ludgerus vergezellen ?

Op muntstukken in de abtdy van Werden geslagen in het jaer 1670, wordt onze heilige verbeeld met drie wilde ganzen ; insgelyks met drie wilde ganzen op muntstukken van het jaer 1696, en met twee ganzen op muntstukken van het jaer 1750. ** Niet ver van Billerbeke staet eene kleine kapel aen Ludgerus

* S. Ludgere respice de caelo et visita vineam istam et perfice eam quam plantavit dextra tua. Behrends. Op. Cit. p. 150.

** Behrends. Op. Cit. pp. 143, 148, 152.

toegewyd, in welke de heilige verbeeld is met eene gans aen zyne voeten. *

In het leven van den heiligen Ludgerus in latynsche rymverzen, dat wy reeds meermaels vermeld hebben, lezen wy het volgende. ** Eens bevond zich Ludgerus op eene hoef, Welde genaemd, naby de Erfft. De bewoner der hoeve kwam den kerkvoogd groeten, en begon bitter te weenen. « Goede bisschop, » sprak hy, « ik word zwaerlyk bezocht : dagelyks zie ik de vrucht van mynen arbeid door de wilde ganzen vernietigen; al wat ik zaei plukken zy uit; zy pikken zelfs het gras weg van myne weide. » — « Waerom, » antwoordde Ludgerus, » hebt gy die vogelen niet naer de hoeve gebragt, om dezelve op te sluiten tot dat zy zouden beloofd hebben van nooit meer uwe akkers te beschadigen? » — Op dit gezegde vertrok aenstonds de landbouwer, en liep met rasse schreden naer het veld; daer vond hy eene tallooze kudde wilde ganzen, en begon hun toe te roepen : « gaet, vogelen, gaet naer de hoeve by Ludgerus. » — De vogelen gehoorzaemden, en van den landbouwer gevolgd kwamen zy allen by Ludgerus. De heilige

* Louise von Bornstadt. Der heilige Ludgerus. S. 179.

** Rhythmicus Poeta. Ap. Boll. p. 660. D.

kerkvoogd zegende de ganzen, en gebood hun van dit oord te verlaten, en van nooit meer in het vervolg eenige schade daer aen te rigten; wat ook dadelyk gebeurde: want nooit in het vervolg zag men eene wilde gans zich te Welde nederzetten.

De Bollandisten houden dit verhael minstens voor eene legende, en daerom hebben wy hetzelfde in het leven van den heiligen Ludgerus niet opgenomen. Nogtans wordt dergelyke daedzaak in het leven van den heiligen Gildas-den-Wyze op 29ⁿ van January aengehaeld; even zoo in het leven van den heiligen Florentius op 7ⁿ van November. * Volstrekt hetzelfde lezen wy in het leven van den heiligen kluzenaer Antonius door den heiligen Athanasius geschreven, en het zal voorzeker aen niemand in 't gedacht komen, zegt hoogw. Malou, van het verhael van den heiligen bisschop van Alexandrië in twyfel te trekken. **

Doch het zy eene legende; de oorspronkelyke schryver bekent immers slechts by overlevering de geschiedenis der ganzen te weten.

* Exercices de Piété pour tous les jours de l'année, par J. Croiset, 7e jour de Novembre. 6e édit. Lyon 1759.

** Vita sancti Patris nostri Antonii, scripta a S. Athanasio. Ed. J.-B. Malou. p. 59.

Evenwel zal toch eene daedzaak tot de legende aenleiding gegeven hebben. Geheel deze streek, zegt Louisa von Bornstedt, werd volgens de overlevering door het gebed van Ludgerus verlost van eene ontelbare schaer wilde ganzen die al de graenackers verwoestten. * Ditzelfde bekent ook Behrends, ** hoewel hy aen mirakelen weinig geloof schynt te geven.

Deze overlevering houden wy voor echt, en wy zyn van gemoed dat de heilige Ludgerus te regt met wilde ganzen wordt verbeeld, omdat hy eens door zyne bede de graenackers van deze schadelyke dieren heeft bevryd.

Men vereert soms wel eens Ludgerus om verlost te worden van de *Werten*; *** by misgreep, meenen wy; de naem der abdy van *Werden* zal hiertoe aenleiding gegeven hebben.

Ons dunkens heeft men Ludgerus altyd, en wel met reden, vereerd als den patroon der landbouwers. Wat wy daer even komen te zeggen van het beeld van onzen heilige, is een eerste bewys daarvan. Een tweede bewys vinden wy in den ommeegang welken men deed

* Louise von Bornstedt. Op. Cit. p. 179.

** Behrends Op. Cit. p. 143.

*** Zoo schreef kiliaen, zoo zegt men nog te Zele; men schryft nu *Wratten*.

om door de voorspraak van Ludgerus gunstig weder te bekomen, en dien men tot den dag van heden, gelyk boven gezcid is, jaerlyks op den eersten zondag van September vernieuwt, om den zegen des Allerhoogste over de veldvruchten af te smeeken. Verder, van al de feestdagen welke men te Werden ter eere van den heiligen Ludgerus heeft ingesteld, wordt er buiten den sterfdag van onzen heiligen patroon, maer een enkele te Zele gevierd, en het is juist de feestdag van Ludgerus Omme-gang. Voeg daer by, dat de landbouwers van Zele, van onheugelyke tyden af, jaerlyks in den zacyd graen opofferen aen hunnen geliefden patroon, om aldus hunne akkers onder zyne bescherming te stellen, iets wat by onze weet in geen ander dorp van Vlaenderen wordt gepleegd.

Dit zy genoeg. Bemerken wy hier enkel nog, dat de naem van Ludgerus in het bisdom van Munster en in het aertsbisdom van Keulen, steeds met erkentenis en liefde wordt uitgesproken, zelfs door de protestanten. *

* Erinnerung an das 1050jährige Jubiläum des heiligen Ludgerus gefeiert zu Werden a. d. R. vom 20 Mai bis zum. 5. Juni 1860. S. 12 13.

XI.

Beknopte geschiedenis der abtly van Werden.

Wy gelooven hier onze lezers eene beknopte geschiedenis der abtly van Werden te moeten mededeelen, om hun te beter de betrekkingen te doen verstaen, welke tot in het begin dezer eeuw tusschen dezelve en de parochie van Zele bestaen hebben.

De abtly van Werden, in de stad van denzelfden naem, is in eene aengename ligging, tusschen twee bergen, en met waterstroomen omringd. Zy is aen de Roer (Ruhr), niet die rivier welke zich te Roeremonde in de Maes werpt, maer aen de Roer die zich in den Ryn ontlost te Ruhrort niet ver van Dusseldorff.

De abtly was buiten het gebied van Ludgerus, in het aertsbisdom van Keulen. De heilige kerkvoogd bezorgde zelf met den groot-

sten yver dezen wynstruik welken hy geplant had, en na zyne dood, zoo wy reeds boven verhaeld hebben, werd hy daer aen de oostzyde der kerk begraven.

Eenige jaren later deden de monniken van Werden op die zelfde plaets eene kroft of onderaerdsche kapel bouwen, waerin zy de lykkist van den heiligen Ludgerus plaetsten, en waer nog vyf andere bisschoppen van de familie van Ludgerus, en zyne opvolgers in het bestuer der abtdy, begraven werden. Zie hier de namen dezer kerkvoogden : Hildegrim, broeder van Ludgerus, vooreerst bisschop van Chalons in Frankryk, later bisschop van Halberstadt in Duitschland; Gerfridus, opvolger van Ludgerus op den bisschoppelyken stoel van Munster; Thiadgrim, bisschop van Halberstadt; Altfridus, derde bisschop van Munster, oudste schryver van het leven van Ludgerus; deze dry laetsten waren gebroeders, allen zonen van Mechtildis, de jongste zuster van onzen heilige; eindelyk Hildegrim-de-tweede, bisschop van Halberstadt.

Ook eene gansch nieuwe kerk, in 875 voltrokken, werd gebouwd in zulker voege, dat de hooge outaer op het graf van den heiligen Ludgerus rustte.

De kloosters van Werden en Helmstadt bestonden nu reeds vyf en zeventig jaer, de regeltucht was er in vollen bloei, zy hadden geenen vreemden leidsman meer noodig. Hildegrim-de-tweede, bisschop van Halberstadt, bekwam in het jaer 877 van koning Lodewyk, dat de abtdy van Werden na zyn afsterven uit haren eigen schoot eenen abt zou kiezen, die mede het klooster van Helmstadt zou bestueren, onder den naem van abt van Werden en Helmstadt. Ook werden omtrent dien tyd de twee kloosters van wereldlyke geregtsoverheid onafhankelyk verklaerd, en van alle schattingen en belastingen vry gesteld, en verkregen zy het regt van zich den eenen of anderen edelman tot beschermvoogd te kiezen.

Na de dood van Hildegrim in het jaer 887, verkreeg dus het klooster van Ludgerus zyn eïgen bestaen. Het had uitgestrekte landgoederen en ryke inkomsten, en bezat in vele parochien het *regt van Patroon*, dat is, het regt van den pastoor te benoemen. De abtdy van Werden telde nu van 24 tot 50 monniken, meest allen uit edele familien gesproten; die van Helmstadt zag het getal harer kloosterlingen tot 12 aengrocijen, en werd onder het toezigt van den abt door eenen Proost (Præpo-

situs) bestuerd. Zoo duerde het voort tot het jaer 1181. Dit tydstip mag men de bloeiende jongelingsjaren van het klooster noemen.

Omtrent het jaer 1075 werd het gebeente van den heiligen Ludgerus uit den grafkelder opgenomen, en in eene zilveren vergulde relikwiekas op den hoogen altaer der kloosterkerk gesteld. Een tafereel, dat men op de feestdagen van den heilige gemakkelyk kon wegnemen, werd voor hetzelfde geplaatst. Een feestdag, zoo wy reeds vermeld hebben, werd dan ook ingesteld, om jaerlyks die *Verheffing van den heiligen Ludgerus* te vieren. *

In het jaer 1181 werd de abtdy van Werden en Helmstadt door den paus Lucius III *exemt* verklaerd, dat is, vry van bisschoppelyk toezigt, en onmiddelyk aen den apostelyken stoel van Rome onderworpen. Omtrent dien tyd verhief zich ook de abt van Werden tot den staet van ryksvorst, en begon als dusdanige lof te houden, en zich met praecht en luister te omgeven. Hy had namelyk eenen schildknaep, ook huisdorst ** genaemd, eenen

* Zie bladz. 82.

** Drost, een overheidspersoon in eenige streken van noordelyk Duitschland, die over een landdistrikt gesteld is. WEILAND, *Kunstwoordenboek*.

schenker, eenen kamerdienaer, en eenen maerschalk; en sloeg munt te Werden en te Helmstadt. Het getal monniken te Werden verhief zich wel eens tot vyftig, dikwyls allen zonder uitzondering graven of vryheeren van geboorte. Het was de mannenouderdom van het klooster. By een streng onderhouden der regeltucht kwamen kunsten en wetenschappen bloeijen; de luister der godsdienstige oefeningen riep het volk van wyd en zyd naer de kerk. Uitgestrekte erfgoederen kwamen nog de ryke bezittingen der abtdy vermeerren. Dit eervol tydstip duerde tot omtrent het jaer 1400 voort.

In het begin der 15^e eeuw begon de regel meer en meer te vervallen, en welhaest werd de kloostertucht vry onder de voeten getrapt. Vele monniken verlieten de abtdy om op vaderlyke erve te gaen leven, anderen bouwden zich huizen in de stad van Werden, en leefden als domheeren. In den beginne van het jaer 1452 werd Conradus graef von Gleichen tot abt verkozen. Nu ging het nog erger. De zinnelyke monniken leefden als ridders en bragten den tyd met jagen over; vele kloostergoederen werden voor eenen spotprys verkocht, de inkomsten der abtdy schandelyk verkwist, en

de godsdienstige oefeningen byna teenemael verlaten.

Zoo kon het toch niet voortduren. In 1474 zond de aertsbisschop Rupertus van Keulen, den abt Adam von Eschweiler naer Werden, om de regeltucht, het zy met het zy tegen dank der monniken, in het klooster te herstichten. Deze vond zich genoodzaekt verscheide wederspannige edellieden uit de abtdy te verwyderen; in hunne plaets stelde hy yverachtige monniken uit verschillige reeds hervormde kloosters van Duitschland. Zoo gelukte het hem alles te herstellen, en deugden en wetenschappen in het sticht van Ludgerus weder te doen bloeijen.

In 1517 begon Luther zyne kerkhervorming te prediken. Ons klooster liep groot gevaer van af te vallen van het waer geloof, doch de heilige Ludgerus wackte van uit den hemel over hetzelve.

Naderhand had de abtdy veel te lyden in de bloedige en langdurige oorlogen welke de hervorming kwam ontsteken, doch als de vrede gesloten was had zy nog schoone dagen te beleven. De ontroofde goederen werden aen dezelve wedergegeven, en omtrent het jaer 1790 beliepen derzelve inkomsten wel drie

honderd vyf en zeventig duizend franks. Het kapittel bestond nu uit dertig tot veertig monniken, meest allen uit den burgerstand, en die zich door hunne deugden en grondige kennissen deden achten en beminnen. Zoo duerde het voort tot aen de fransche omwenteling.

Het komt in ons bestek niet, alle daedzaken wydloopig te berigten; haesten wy ons dus de dood der vrye en exemte abtdy van Werden en Helmstadt te verhalen. Den 30ⁿ van November 1802 werden de monniken ten getalle van negen uit het klooster van Helmstadt verjaegd, en het klooster met al deszelfs goederen verbeurd verklaerd; het volgende jaer 1805, den 3ⁿ van January, onderging het klooster van Werden, dat 27 monniken telde, hetzelfde lot.

Het schoone klooster bestaet nog in de meerendeels protestantsche stad van Werden. De eenzame vertrekken, waer vroeger heilige monniken eene rust kwamen zoeken welke de wereld niet geeft, zyn nu door misdaders en booswichten bewoond; de gebouwen der abtdy dienen heden tot gevang. De prachtige kerk nogtans, eene der schoonste van het gansche

Rynland, * is nog aen den katholyken eeredienst toegewyd; daer, op den hoogen outaer, achter een tafereel, rust het gebeente van den roemryken patroon van Zele. **

* Erinnerung an das Jubiläum. S. 10.

** Louise von Bornstedt op. Cit. p. 200. — Erinnerung u. s. w. S. 8.

XII.

Betrekkingen der abtdy van Werden met de parochie van Zele.

In het jaer 809, zoo als wy reeds berigt hebben, schonk Karel-de-Groote aen de abtdy van Werden, om de gedachtenis van Ludgerus te vereeren, de kerk van Zele met al deszelfs opbrengsten, en den vollen eigendom der ryke erfgoederen welke hy daer bezat. *

Er was vroeger te Zele, schryft Lindanus, een Benediktyner-klooster van de abtdy van Werden afhankelyk, en dat wel reeds ten tyde van Karel-den-Groote zou bestaen hebben. ** Wil men zulks aennemem, zoo werd dit kloos-

* Zie bladz. 67.

** Fuit hic olim ejusdem ordinis (Divi Benedicti) Præpositura, ab hoc abbate (Werdinensi) dependens, quam ab ipso Caroli Magni ævo stetisse, ferunt. Lindanus. De Teneramonda Libri tres. Antv. 1612.

ter door Hildegrim, den broeder van Ludgerus, of door Gerfridus zynen neef, daergesteld.

Wat Lindanus verder verhaelt, komt met de geschiedenis weinig overeen. Karel-de-Groote, zegt hy, gaf aen Ludgerus den keus tusschen het vrouwenklooster van Nyvel en het mannenklooster van Lotusa; dit Lotusa, door Ludgerus verkozen, was het klooster van Zele en Grembergen, naby Dendermonde. — Wy betwyfelen of wel Karel-de-Groote aen Ludgerus den keus zou gegeven hebben tusschen de abtdy van Nyvel en het klooster van Lotusa of Lutosia; maer dat dit Lutosia Zele zou wezen, is voorzeker onecht. Vooreerst, twee verschillende giften heeft Karel-de-Groote gedaen: het bestuer der abtdy van Lutosia heeft hy in 802 persoonlyk aen Ludgerus geschonken, en wy weten niet dat hetzelfde aen de opvolgers van onzen heilige overgegaen zy; * maer zyne goederen te Zele en de inkomsten der kerk van deze parochie, heeft hy voor eeuwig aen het klooster van Werden gegeven, in het jaer 809. ** Verder, al de geschiedschry-

* Zie bladz. 52.

** Behreuds schryft gansch het tegenstrydige van wat Lindanus zegt; volgens hem zou Zele, Leuze zyn, en zou onze gemeente in het leven van Ludgerus niet dienen vermeld te worden.

vers bekennen met de Bollandisten en met Pertz, dat de abtdy van Lutosa niet anders is dan het klooster door den heiligen Amandus gesticht te Leuze in Henegouwen, waer nog tot heden ook de heilige Ludgerus vereerd wordt.

Maer, is er wel ooit een klooster te Zele geweest? — Lang hebben wy geaerzeld vooraleer die vraeg op te lossen. Gansch het betoog van Lindanus rust hier op, dat Lutosa, Zele zou wezen; nu, wy gelooven dat de lezer met ons zal bekennen dat zulks volstrekt onecht is. Wel is waer, Sanderus * en Maestertius ** berigten hetzelfde, doch zy hebben hun gezegde woord voor woord uit Lindanus overgeschreven, en maken dus met hem maer een getuige uit. Ook weet niet een dezer schryvers wanneer of hoe het klooster te niet zou gegaen zyn. De overlevering nopens het klooster van Zele, is vry duister en onzeker, en de naem eener straet is een flauw bewys.

Doch andere bewysstukken hebben wy gevonden, meerendeels in de oorkonden der

* Sanderus. *Flandria illustrata*. Edit. princ. Tom. 2 p. 600.

** Maestertius. *Beschryvinghe van de stadt ende landt van Dendermonde*. Gedruet tot Leyden, anno 1646.

kerk van Zele, welke de eerbiedwaarde pastoor Æg. van Oosthuise ons met zoo veel dienstwil-
ligheid heeft geleend, en waervoor wy hem
hier openbaerlyk onzen dank betuigen. Ook
moeten wy den eerwaerden heer J.-B. de Buist
onderpastoor bedanken, voor de vlytige opzoe-
kingen welke hy voor ons gedaen heeft.

De Proostdy (Præpositura) van Zele wordt
vermeld in het register der goederen van het
klooster van Werden, opgemaekt in het jaer
1160, onder abt Willem, graef von Mörs.

In zyne bulle van 20 April 1194 beval
Stephanus, bisschop van Doornyk aen den
Proost (Præpositus) van Zele, van jaerlyks in
plaats van den abt van Werden de Synoden
diocesaen, of algemeene vergaderingen der
pastoors van het bisdom, by te wonen. *

Van het jaer 1255 wordt een brief ver-
meld met zegel van abt en kapittel van Werden,
waerby aen den Proost van Zele de magt
wordt verleend, die van regtswege aen het
kapittel toekwam, van te Zele eenen pastoor te

* .... Sequitur mandatum Episcopi, quod Præposi-
tus de Zele, in locum abbatis Werdinensis, debeat quo-
tannis venire ad synodum diocesanam Tornacensem.
J. Fr. Foppens. Diplomatum Belgicorum nova collectio,
sive supplem. ad opera diplom. Miræi. pag. 384.

benoemen, telkens dat de plaets zou open staen. *

In het 1477 schreven de byzonderste ingezetenen van Zele, aen den Proost van Zele, te Werden, ten andere om te klagen dat « hun niet volgde hun gekostumeerde gerief van eenen hengst, stier en beer. » **

Dat nu het woord Proostdy in gemelde oorkonden een klooster, en het woord Proost deszelfs voorstaender beteekent, dit kan men reeds uit den tekst opmaken, en dit weten wy nog met meer zekerheid uit Du Cange's Woordenboek van het Latyn der middeleeuwen. Onder al de beteekenissen van het woord Præpositus door dezen geleerden schryver aengehaeld, is er slechts eene die hier toepasselyk is, te weten, dat een Præpositus de voorstaender is van een sticht welk van eene abtdy afhankelyk is. ***

Er was dus vroeger te Zele een *kloosterken*,

* Dum ecclesiam Zelensem vacare contigerit.... collationem tamen dictæ ecclesiæ de Capituli consilio Præpositus obtinebit. Uit de Oorkonden der kerk van Zele.

** Uit de Oorkonden der kerk van Zele.

*** Præpositus. Cellæ seu obedientiæ monasticæ ab abbatiâ dependentis Præfectus. — Præpositura. Eiusmodi obedientiarum munus ac functio. Du Cange. Glossarium etc. ad verbum Præpositus.

dat is, eene woning aen de abtdy van Werden toebehoorende, en waer een of meer monniken verbleven.

Maer wanneer is die Proostdy van Zele te niet gegaen? — Het klooster van Zele, zegt Lindanus, zal of wel door oorlog, of wel door den brand van 1452, *wanneer de Gentenaren een groot deel van Zele verwoestten, vernietigd zyn; of wel zullen de monniken om eene andere reden naer Werden zyn terug gekeerd. Despars berigt ons dat de Gentenaers in 1452 te Zele den graenmeulen hebben verbrand, en het huis van Philips Sersanders, doch maakt van geen klooster gewag. * De brief welken wy zoo even vermeldden, geeft ons nader berigt. In 1477 schreven de inwoners van Zele aen den Proost van Zele, te Werden: dus had de Proost alstoen sedert weinige jaren Zele verlaten, om zich te Werden te gaen vestigen.

De Proostdy van Zele zal in innig verband gestaen hebben met het bezit der erfgoederen, welke Karel-de-Groote aen de abtdy van Werden geschonken had. Zoeken wy dan hoe en wanneer het klooster deze bezittingen

* Chronycke van Vlaenderen door N. D. (Despars) 2^e deel. bladz. 292, 293, 303.

kwyt geraekt zy, misschien zullen wy aldus boven gestelde vrag kunnen beantwoorden.

In het jaer 1200 waren de monniken nog in bezit hunner erfgoederen te Zele; de paus Innocentius III zegt immers uitdrukkelyk aen den abt van Werden, in zyne bul van 19ⁿ Mei 1200 die wy verder zullen aenhalen, « uw erfgoed te Zele. * Zeker is het ook, dat men in 1682 te Werden van geen erfgoed te Zele meer wist te spreken. Verder hebben wy nopens deze bezittingen niets kunnen ontdekken.

Zie hier nu desaengaende onze meening. In 1452, zoo als wy reeds verhaeld hebben, werd Conradus, graef von Gleichen, tot abt van Werden gekozen. Onder zyn bestuer werd de regeltucht vry met de voeten getrapt, de inkomsten van het klooster werden verspild, en vele goederen verkocht. Die toestand duerde tot het jaer 1474 voort. Dan zullen de kwistige monniken hun erfgoed te Zele verkocht hebben, en de Proost zal terug gekeerd zyn naer Werden, waer hy, zoo wy boven vermeld hebben, in 1477 verbleef.

De gift van Karel-den-Groote aen het

* Allodium in Zela.

klooster van Ludgerus had nog andere gevolgen. Vooreerst, de abt van Werden was niet enkelyk *Patroon* der kerk van Zele, het is te zeggen dat hy eenen pastoor mogt voorstellen telkens dat de plaets open kwam, maer ook *Persoon* of *Pastoor primitief*, dat is, dat hy door eenen anderen de bediening van pastoor uitoefende, en dat hem al de regten van pastoor van Zele toekwamen. De priester door hem benoemd, moest wel uit handen van den bisschop het ambt van zielzorger ontvangen, doch was eigenlyk geen pastoor, maer veeleer een bestendige plaetsvervanger (*vicarius perpetuus*). Ook was het de pastoor niet, maer wel de Prelaet van Werden, of de Proost van Zele in zyne plaets, die de Synoden diocesaen bywoonde. *

Dit regt van den abt leed veel tegensprack. In het jaer 1183 gaf Everardus, bisschop van Doornyk het « *Personaet* en den *autaer* van Zele » aen het klooster van S' Bavo te Gent. **

* Zie bladz. 100.

** Everardus Dei gratia Tornacensis Episcopus.... Universitati vestrae notum esse volumus, Personatum et altare de Sele, ecclesiae S^{ti} Bavonis in Gandavo, Dei intuitu, et ob peccatorum nostrorum necnon et Praedecessorum et Successorum remedium, Nos in perpetuum libere donasse..... Foppens. Diplomatum Belgicorum nova Collectio. p. 383.

De abt van Werden verzettede zich hier tegen, en werd van Stephanus, bisschop van Doornyk, in al zyne voormalige regten hersteld, door eene bulle van 20ⁿ April 1194. * Deze bulle werd den eersten Mei van hetzelfde jaer door het kapittel van Doornyk bevestigd. **

Herhaelde malen verzocht en bekwam ook de abt van Werden de bevestiging zyner regten

* Stephanus, Dei permissione Tornacensis Ecclesiae humilis minister.....

Nos autem intelligentes praefatam ecclesiam (de Zele) ad monasterium S^u Ludgeri pertinere, et pium esse monasterii ejusdem jura perturbata in statum pristinum reformare: de voluntate et consensu Abbatis et monasterii S. Bavonis, praenominatam ecclesiam (de Zele), et Capellam (de Grembergen), (*) cum decimis territorii sui et oblationibus altaris, cunctisque pertinentiis et obventionibus; Personatum quoque et institutionem et praesentationem sacerdotis, qui de manu Tornacensis Episcopi curam animarum recipiat, secundum morem dioecesis nostrae, quo caetera monasteria sacerdotes in ecclesiis suis solent instituere, concedimus et confirmamus.....

Foppens. Op. Cit. p. 584.

** .... Quod praenominata ecclesia de Zele et Capella de Gremberghe cum decimis territorii sui et oblationibus altaris cunctisque pertinentiis et obventionibus personatu quoque et institutione sacerdotis, ad monasterium S^u Ludgeri pertineant; et caetera quae praefatus Dnus Dnus noster Stephanus... in scripto suo concessit et confirmavit, approbamus et confirmamus.

Foppens, ibid.

(*) Grembergen was vroeger maer een wyk van Zele.

van den heiligen apostelyken Stoel van Rome : den 19ⁿ Mei 1200 van Innocentius III, * in 1254 van Gregorius IX, en van Bonifacius IX in het jaer 1403. **

Niettemin begon men op nieuw, op het einde der 17^e eeuw, het regt van den abt van Werden te betwisten; doch Foppens schreef in 1748 dat hy ongetwyfeld het regt bezat van Pastoor primitief. *** Later gaf men voor, dat de pastoor van Zele door eene benoeming van Leuven, en wel zonder de tusschenkomst van

* Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, Dilectis filiis..... Abbati monasterii S^{ti} Ludgeri Werdensis, ejusque fratribus etc.

Cum a Nobis petitur etc. Ea propter Dilecti in Domino filii etc. monasterium et personas vestras cum omnibus quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, sub Beati Petri et Nostra protectione suscipimus, specialiter autem..... ecclesiam in Zela..... Allodium in Zela, jus quod habetis in Capella de Gremberghe, sicut ea omnia juste ac sine controversia possidetis, Vobis ac per Vos eidem monasterio vestro autoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo hominum liceat etc.

Foppens. Op. et loco Cit.

** ..... Ecclesiam in Zela, castra, villas, terras, possessiones, donationes, Vobis et eidem vestro monasterio juste et rationabiliter factas, et alia bona vestra cum omnibus juribus et pertinentiis suis, sicut ea juste et pacifice possidetis, Vobis et per Vos etc. ut supra.

Uit de Oorkonden der kerk van Zele.

*** Qui (Abbas) eodem usque hodie potitur, etiam ut Pastor primitivus. Foppens. op. cit. p. 384.

den prelaet, mogt aengesteld worden. Men wilde ook van andere bedienden der kerk, dat zy in sommige omstandigheden van Rome eene benoeming konden bekomen. * Van hier gedurige regtsgedingen, tot dat de fransche omwenteling abt en pastoor kwam verjagen, en al wat bestaende was afschaffen. De laetste daed door den abt van Werden verrigt, was het benoemen van Benedictus Nelis als

* Indien de plaets in de *maend van den Paus*, zoo men zeide, open kwam. Wy hebben niet kunnen achterhalen wat men door die *maend van den Paus* moet verstaen. Zie hier desaengaende een deel van eenen brief door den toenmaligen pastoor van Zele aen den abt van Werden geschreven.

Die 12 Augusti 1770.

Illustrissime et Reverendissime Domine.

Hodie 12 Augusti R. D. Ignatius Moens Sacellanus S. Ludgeri post morbum 15 dierum in Domino uti confidimus, obiit. Et quia obiit in mense Pontificis, timendum est ne aliqui Romam scribant pro impetranda ista capellania; etiam fieri posset ut aliquis Lovaniensis vi nominationis acceptet.

Quid sit mensis pontificis, item quid nominatio Lovaniensis, et quæ sint inde consecraria, dum perillustri vester prædecessor Benedictus a me petierat explicationem, ipsam illi dedi in litteris missis de data 6 Octobris 1742, et etiam in litteris de data 11 Januarii 1743. Quas epistolas meas, apud vos etiam adhuc existere puto: proinde (quod dolendum), ne hic nimis longus sim, ad ipsas me refero. etc.

Uit de Oorkonden der kerk van Zele.

koster van Zele, den 24 January van het jaer 1798. *

Aen den prelaet van Werden kwamen ook toe al de tienden en al de offergiften van den outaer. In den beginne, zoo het schynt, werd de kerk van Zele door monniken bediend. In 1526 wordt Balduinus, monnik van Werden, als pastoor te Zele vermeld. Na verloop

* Zie hier een afschrift van den brief van benoeming van Ben. Nelis.

Nos Bernardus Dei gratia S. R. I. immediatarum liberarum et exemptarum ecclesiarum Werdinensis et Helmstadiensis Abbas S. S.

Universis et singulis, ad quos praesentes pervenerint, salutem ab eo qui est unica nostra salus.

Quandoquidem officium Custodiae in Ecclesia parochiali Zelensi per obitum ultimi ejusdem possessoris Jacobi Nelis de praesenti vacet, ejusque collatio ad Nos nostramque Abbatiam indubitate pertineat; hinc est quod in Dei nomine dictam custodiam Benedicto Nelis singulariter nobis recommendato (sic) conferendam duximus, et per hasce conferimus, rogantes admodum Reverendum Dominum Decanum Districtus Teneramundani, ut dictum Benedictum Nelis in realem et actualem possessionem illius ejusdemque jurium, pertinentiarum, omniumque obventionum inducat, inductumque defendat, ac manuteneat.

In cujus rei fidem, robur ac testimonium praesentes hasce litteras subscribi, et sigillo nostro Abbatiali fecimus communiri.

Data in Abbatia nostra Werdinensi hac 24 Januarii 1798.

L. † S.

Ex mandato Reverendiss. ac Illustr.

Dⁿⁱ Abbatis

LANTEN.

Uit de Oorkonden der kerk van Zele.

van tyd werd de plaets door wereldlyke priesters bekleed. Dan ook heeft het klooster een zeker deel van de inkomsten der kerk aen den pastoor tot zynen onderhoud afgestaen.

De kerk van Zele was vroeger den aertsengel Michaël toegewyd; wy weten niet wanneer de heilige Ludgerus patroon van Zele geworden zy. Onder abt Conradus (1452-1474) werd boven den hoogen autacr een tafereel geplactst waer onze heilige verbeeld was.

In het jaer 1685 had men in de kerk van Zele geene hoegenaemde relikwien. * In 1755 had men er eene relikwie van den heiligen Ludgerus met echte getuigschriften. ** Den dag van heden bezit de kerk van Zele twee relikwien van haren heiligen patroon, maer de getuigschriften der eerste zyn verloren gegaen.

De heilige Ludgerus was in zyn leven een voorbeeld van alle deugden. Nu met God in den hemel vereenigd, waekt hy over dezen die op hem hun betrouwen stellen. Hoe groot zyn

* Verslag eener kerk-visite van gemeld jaer, in de Oorkonden der kerk van Zele.

** Ander verslag eener kerk-visite. Ibid.

vermogen is by den Allerhoogste, getuigen de wonderbare genezingen welke ten allen tyde door zyne voorspraek bekomen zyn. Daerom laet ons zyne voetstappen bewandelen en tot hem onze toevlugt nemen, opdat wy eens met hem mogen vereenigd zyn in het hemelsch vaderland.

XIII.

NEGENDAEGSCHE OEFENINGEN

TER EERE VAN

DEN HEILIGEN LUDGERUS.

1° DAG.

Overdenking. — Dat wy op God ons betrouwen moeten stellen.

Het gansche leven van den heiligen Ludgerus is een treffend voorbeeld van kinderlyk vertrouwen op de goddelyke Voorzienigheid. « God kan ten allen tyde, zegt hy, aen zyne dienaren bezorgen wat zy verlangen; » en « wat by de menschen onmogelyk is, is by God toch mogelyk. »

Dit betrouwen van den heilige was op een levend geloof gesteund. God is onze vader, hy bemint ons als zyne kinderen. Hy weet wat wy al noodig hebben, en hy heeft beloofd van ons in allen nood ter hulpe te komen.

Jesus-Christus is onze broeder. Ons vleesch heeft hy aengenomen, aen al onze noodwendigheden heeft hy zich onderworpen, voor ons heeft hy honger en dorst geleden. Hierom heeft hy medelyden met ons. En Hy, die tot twee mael toe met eenige brooden verscheide duizende menschen spysde, wil met ons verblyven tot het einde der eeuwen.

Maer dan alleen mogen wy op God betrouwen, als onze schat in den hemel is; dan alleen zal het overige ons toegegeven worden, als wy vooreerst het ryk Gods zullen zoeken; dan alleen zal God tot ons komen, als wy vooreerst tot hem zullen gegaen zyn, en in ons hart hem eene waerdige woonplaets zullen bereid hebben.

2° DAG.

Overdenking. — Het Gebed.

Moet men in het leven van den heiligen Ludgerus de kracht van het gebed niet bewon-

deren? Wat hy ook al van God vrage, aenstonds wordt hy verhoord. Diep waren in zyn hart geprint de woorden van zynen goddelyken Meester : « Vraegt en gy zult verkrygen.

Zullen wy ook tot het gebed onze toevlugt niet nemen? Wat vermogen wy naer ziel of naer ligchaem zonder behulp van God? Wy zyn van vyanden omringd, aen gevaren blootgesteld; onze noodwendigheden zyn menigvuldig. Moet dit alles ons tot het gebed niet opwekken?

God gebiedt ons van te bidden. Hebt gy die waerheid wel ooit overwogen? God gebiedt u van te bidden, zoo dat gy Gods gebod overtreedt, en zonde bedryft, indien gy het gebed verzuimt.

Het gebed, zegt de heilige Augustinus, is de sleutel des hemels. Het gebed is voor de ziel wat het voedsel voor het ligchaem is. Zonder het gebed zult gy den booze niet wederstaen; zonder het gebed zult gy nooit grondige deugden bezitten; zonder het gebed zult gy geene goede dood sterven; zonder het gebed is voor u geene zaligheid.

5^e DAG.

Overdenking. — Hoe men moet bidden.

De heilige Ludgerus leert ons door zyn voorbeeld dat wy moeten bidden met aendachtigheid, met betrouwen, en met volharding.

Met aendachtigheid. De godsdienstige oefeningen, zegt de heilige bisschop, mogen door niets gestoord of onderbroken worden. Het zyn de lippen niet, maer het hart dat met God moet spreken. Gy zult met aendacht bidden, als gy weet wat gy aen God zegt, en wat gy van hem vraegt.

Met betrouwen. Met hoeveel betrouwen knielde Ludgerus niet neder om van God te verzoeken wat hy begeerde? Hy was een heilige, zegt gy; maer ik, arme zondaer, verdien niet verhoord te worden. Dat is waer. Maer is het op uwe verdienste dat gy moet steunen? Is het niet op de oncindige verdienste van Jesus-Christus? Heeft God niet aen allen zonder onderscheid, en aen u ook, gezegd, vraegt en gy zult verkrygen?

Met volharding. Christus leert dat men altyd moet bidden, en niet moede worden, het

is te zeggen, dat men moet aenhouden met bidden, en geenszins den moed verliezen omdat men niet bekomt hetgene men vraegt. Zoo deed ook de heilige Ludgerus, en zyn leven bewyst ons dat God aen de volharding vergunt wat hy eerst schynt te weigeren.

4° DAG.

Overdenking. — Wat wy uit de mirakelen van den heiligen Ludgerus moeten leeren.

De ziekten van het ligchaem zyn eene beeldtenis van de geestelyke krankheden der ziel. Door de wonderbare genezingen welke hy verwekte, noodigt ons Ludgerus uit om vooral de gezondheid onzer ziel te betrachten. Onderzoek of gy niet aen de eene of andere geestelyke ziekte lydt, en gebruik zonder uitstel de noodige genesmiddelen om er van verlost te worden.

Onze krankheden zyn dikwyls de welverdiende straf onzer zonden. Dit leert ons Christus wanneer hy de zonden van den zieke wegneemt vooraleer hem te genezen. Dit leert ons ook de heilige Ludgerus als hy den blinde zyne

biecht doet spreken, vooraleer hem het kruisbeeld op de oogen te leggen. Zoek dan eerst het ryk Gods en zyne gerechtigheid, en het overige zal u toegegeven worden.

De blindheid der oogen in 't byzonder, is eene beeldtenis van de verblindheid der ziel. Wy zien doorgaens zeer wel wat een ander misdoet, maer wat wy zelve misdoen, dit zien wy niet. Leeren wy onze eigene gebreken opmerken zoo als wy die van onzen evennaeste waarnemen.

5° DAG.

Overdenking. — Het menschelyk opzigt.

De heilige Ludgerus leert ons door zyn voorbeeld, dat wy nooit iets goeds mogen nalaten, veel min iets kwaeds doen, uit opzigt voor de menschen. Tot driemael toe liet hy zich van Karel-den-Groote roepen, en ging alleen dan, wanneer zyn gebed geeindigd was. Als de keizer hem hierover berispte, antwoordde hy koelmoedig weg, dat hy geloofde God voor de menschen te moeten stellen. En wat was het gevolg daarvan? — Dat de keizer nog meer achting voor hem had dan te voor.

Zoo zal het ook met ons varen. Doe uwen pligt en vraag niet : wat zal men van my zeggen? — Wat men van u zal zeggen? men zal u bewonderen en u te meer achten. Het is immers geene schand, God te dienen.

Bekommer u nooit met het gezeg der boozen; begeer hunne lofspraak niet; wat aen hun behaegt, mishacgt aen God. Veeleer, indien de boozen kwaed van u spreken, indien zy u zelfs om uwe deugd vervolgen, verheug en verblyd u, want uwe loon is groot in den hemel.

6^e DAG.

Overdenking. — De aelmoes.

Al wat de heilige Ludgerus tot zynen eigen onderhoud niet noodig had, besteedde hy aen het huis Gods, of hy deelde het in aelmoezen uit. De armen waren zyne liefste vrienden, altyd vonden zy by hem hulp en troost.

Naer het voorbeeld van Ludgerus, sta uwen broeder in zyne noodwendigheden by. God heeft er u eenen pligt van gemaekt. De Heer Jesus noemt het gebod der liefde, by

voorkeur, zyn gebod; en wie geene aelmoezen geeft, tegen hem zal Hy in den jongsten dag dit schrikkelyke vonnis uitspreken: gaet weg van my, gy vervloekten, in het eeuwige vuer, dat bereid is voor den duivel en zyne engelen.

Gy zegt wel eens: ik kan geene aelmoezen geven. Moest een ander u ernstig zeggen: gy zyt niet ryk genoeg, gy hebt geen overschot; zou u dit bevallen? In pracht wil men alle anderen overtreffen; maer komt het er op aen liefdewerken te verrigten, dan wil men onder de minsten gerekend worden. Hebt gy weinig, geef weinig.

Gy zyt zondaer. De aelmoes wischt de zonden uit, al waren deze ook menigvuldig. Wat gy den arme geeft, geeft gy aen Jesus-Christus. Zyt gy jegens uwen evenmensch barmhartig, God zal ook op den dag der regtdoening jegens u barmhartig wezen.

7° DAG.

Overdenking. — Vlucht de gelegenheden der zonde.

De heilige Ludgerus gebood aen de edelvrouw die met den ridder in ontucht leefde, niet van op te houden van zondigen, maer van

hem op staenden voet den toegang van haer huis te ontzeggen.

Vlugt ook altyd de gelegenheid der zonde. Wie 't gevaer bemint, die zal in 't gevaer vergaen. Indien uw regter oog u ergert, ruk het uit, en werp het van u; dat is, ware die gelegenheid u nog zoo lief en nog zoo dienstig, toch moet gy die volstrekt vermyden.

Steun niet op uwe eigene krachten. Gy zyt krank en zwak als het riet dat de minste wind doet buigen. Samson is gevallen, David is gevallen, Salomon is gevallen: Zyt gy sterker dan Samson, heiliger dan David, wyzer dan Salomon?

Uwe tegenstrever de duivel zoekt rond als een brieschende leeuw, om u te verslinden, en gy zoudt u in zyne klauwen werpen? Uwe vyand is magtig, en zoo gy niet gedurig waekt en bidt, zult gy hem niet ontkomen.

8^e DAG.

Overdenking. — Bereiding tot de dood.

De dood kwam den heiligen Ludgerus niet verrassen. Twaelf jaer voor zyn afscheiden had hy reeds zelf de plaets aangewezen waer

hy wilde begraven worden. Laten wy ook naer zyn voorbeeld altyd bereid zyn om te sterven.

Gy zult sterven, niets is zoo zeker. Een dag, een uer zal komen dat voor u het laetste zal zyn; en van dit laetste oogenblik zal eene gelukkige of eene ongelukkige eeuwigheid afhangen.

Gy zult sterven, maer wanneer zult gy sterven? zal het heden zyn of morgen, of binnen vyftig jaer? gy weet het niet. Hoe zult gy sterven? Zal eene langdurige ziekte u komen waerschuwen, of zult gy schielyk weggerukt worden? zal een priester in dit angstvol oogenblik u bystaen, of zult gy zonder heilige Sakramenten uit de wereld scheiden? gy weet het niet.

Een is er die het weet, God. En wat leert hy ons? — Ik zal tot u komen, zegt Christus, als een dief; dus op het oogenblik dat gy u er het minste zult aen verwachten. O schrikkelijke onzekerheid!

9^e DAG.

• Overdenking. — De dood des regtvaerdigen.

Hoe zoet is het te sterven, zegt de heilige Augustinus, voor dezen die wel geleefd hebben! Hoe zoet was het niet te sterven voor den heiligen Ludgerus! Sterven voor hem, was een eeuwig vaerwel zeggen aen allen kommer van dit ellendige leven; eene beslissende zege over al zyne vyanden behalen, dit oord van ballingschap verlaten om naer zyn vaderland weêr te keeren.

Sterven voor hem, was God, zynen Schepper, gaen aenschouwen, aengezigt aen aengezigt; zyne vrienden, zyne leermeesters wederzien; ingaen in het nieuw Jerusalem waer noch geweën noch gekerm meer is; voor alle eeuwigheid zich vereenigen met het blyde koor der engelen.

Het is ons gegeven van ook eens zoo te sterven; het is ons gegeven van ook eens de wellusten die hy nu smaekt met volle teugen te drinken. Wilt gy tot het eeuwige leven ingaen, onderhoud Gods geboden. De almogende zal u bystaen, en het juk van Christus is zacht, en zyn last is ligt.

LITANIE

TER EERE

VAN DEN HEILIGEN LUDGERUS.

Heer , ontferm u onzer.

Christus , ontferm u onzer.

Heer , ontferm u onzer.

Christus , hoor ons.

Christus , verhoor ons.

God hemelsche Vader , ontferm u onzer.

God Zoon , Verlosser der wereld , ontf. u onzer.

God heilige Geest , ontferm u onzer.

H. Dryvuldigheid , een God , ontferm u onzer.

Heilige Maria, bid voor ons.
Heilige Moeder Gods,
Heilige Ludgerus,
Die in uwe geboorte op eene wonderbare
wyze van God zyt beschermd geworden,
Over wien God zoo vroegtydig en zoo won-
derlyk zyne inzigten deed kennen,
Getrouwe leerling van eenen heiligen leer-
meester,
Priester naer Gods hart,
Aen wien God de toekomst veropenbaerde,
Die den blinde het gezigt wedergaeft,
Onberispelyke Bisschop,
Uitroeijer van het heidendom,
Apostel der Saksen,
Die den doode tot het leven verwektet,
Die uwe ryke erfgoederen verkocht om
kerken en kloosters te stichten,
Yverachtige herder,
Wiens gebed als een wierook ten hemel
opsteeg,
Wonder van geloof en betrouwen op God,
Voorbeeld van ootmoedigheid,
Minnaer der zuiverheid,
Uitstekend voorbeeld van matigheid,
Trooster der bedrukten,
Vriend der armen,

Bid voor ons.

Wees genadig, spaer ons, Heer.
Wees genadig, verlos ons, Heer.
Van alle kwaed,
Van alle zonde,
Van de listen des duivels,
Van pest, hongersnood en oorlog,
Van de eeuwige dood,
Door de verdiensten van den H. Ludgerus,
Door zynen yver tot de bekeering der on-
geloovigen,
Door zynen onvermoeibaren arbeid,
Door zyne wonderbare mirakelen,
Door zyne heilige dood,
Wy zondaers, wy bidden u, verhoor ons.
Dat gy u gewaerdiget ons een waer leed-
wezen over onze zonden te vergunnen,
Dat gy u gewaerdiget het vuur der godde-
lyke liefde in onze harten te ontsteken,
Dat gy u gewaerdiget de volkeren aen
welke de heilige Ludgerus uwen naem
verkondigde, tot den eenigen schaepstal
terug te leiden,
Dat gy u gewaerdiget de vruchten der
aerde te verleenen en te bewaren,
Dat gy u gewaerdiget aen de zielen onzer
overledene broeders de eeuwige rust te
schenken,
Zoon Gods,

Verlos ons, Heer.

Wy bidden u, verhoor ons.

Lam Gods, gy die wegneemt de zonden der wereld, spaer ons Heer.

Lam Gods, gy die wegneemt de zonden der wereld, verhoor ons Heer.

Lam Gods, gy die wegneemt de zonden der wereld, ontferm u onzer.

Christus, hoor ons.

Christus, verhoor ons.

Bid voor ons, heilige Ludgerus.

Opdat wy der beloften van Christus waerdig worden.

GEBED.

O God, die den heiligen Ludgerus in den hemel hebt opgenomen, en daer zyne deugden beloont, vergun dat wy, die ons om zyne verdiensten verheugen, door zyne voorbeelden aangemoedigd worden, en door zyne voorpraek vergiffenis en het eeuwige leven bekomen; door onzen Heer Jesus-Christus, uwen Zoon, die met U in de eenheid van den heiligen Geest, leeft en heerscht in alle eeuwen. Amen.